

Socionommen

TENDENS: FÄRRE FÅR EKONOMISKT BISTÅND

KVALIFICERAT SOCIALT ARBETE OCH PSYK

#7
2023

TEMA

Ökad risk för
ätstörning vid
npf – Så funkar
behandligen

VERKTYG

6 timmars
arbetsdag med
bibehållen lön

“Nästan alla mina kompisar
är nu gängkriminella, unga
som gamla, klasskompisar
och grannar. Alla bär en
väst och en pistol.”

“JAG HAR
GRÅTIT BLOD”

Faysa Idle har
vänt gängen
ryggen – och
börjat prata

Hemstaden

En plats för trygghet och omtanke

070-108 15 15

hemstadenab.se | info@hemstadenab.se

Skyddade boenden & stödboenden från 18 år i Jönköping

ANNONS

FREDRIKSDAL

Ett utrednings- och behandlingshem
för familjer med barn i åldrarna 0-13 år
och blivande föräldrar

Tel. 0380 - 261 10
www.utredningshem.se

Orkar du **bry** dig?

Det finns berättelser som är svåra att värja sig emot. Berättelser som känns i kroppen och stannar kvar i tankarna. För mig är Faysa Idles berättelse, som du kan läsa på s. 35 en sådan. Hon växte upp i Järva, mitt i det som sedan blev "kriget" mellan de rivaliserande gängen Shottaz och Dödspratrullen. Pengar lockade, konsekvenserna var ingen som reflekterade så mycket över. Inte förrän gamla kompisar blivit dödsfiender, och hennes egen kropp började säga ifrån sökte hon en väg ut. Då var det socionomer och psykologer som stod för stödet, och som inte gav upp. Som orkade lyssna och som brydde sig.

FAISA IDLES berättelse är en unik röst inifrån gängens värld, men nyhetsrapporteringen om skjutningar och andra våldsdåd i gängens spår har tyvärr blivit vardag. Mönstret är detsamma oavsett om det gäller flyktningbåtar som sjunker i Medelhavet, eller hur trångboddhet, dålig ekonomi och psykisk ohälsa skapar lidande för många här i Sverige. Det är en farlig utveckling. Vill vi ha ett samhälle

som präglas av solidaritet, öppenhet och ett visst mått av ödmjukhet kan alla vi som utgör samhället inte förlora vår förmåga att sätta oss in i andras situation.

DET HÄR GÄLLER förstås även alla er som i er yrkesroll har som uppgift att hjälpa andra. Att ni socionomer och psykoterapeuter kan känna empati med de som söker stöd och kan bemöta personen framför er professionellt, men också som en medmänniska, har betydelse. Men arbetsbelastningen är hög och behoven av stöd kan tyckas oändliga samtidigt som det inte alltid finns de möjligheter att hjälpa som man skulle önska. Så hur ska ni orka? Hur gör ni för att orka och inte drabbas av empatitrötthet? Det kommer Socionomen att titta närmare på i en artikelserie vi publicerar under hösten, endast på socionomen.se.

Missa inte det!

Annika Sjöberg
Chefredaktör

→ **VAD TYCKER DU?**

Hör av dig till mig med åsikter! annika@socionomen.se

Socionomen

Socionomen är den ledande oberoende tidskriften för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Den är prenumererad och utkommer med åtta nummer per år. Ägare är Akademikerförbundet SSR. Tidskriften Socionomen, A4, Bondegatan 21, 116 33 Stockholm
Besök: Bondegatan 21

Socionomen ansvarar ej för inskickat material som inte är beställt.

**CHEFREDAKTÖR
& ANSVARIG UTGIVARE**

Annika Sjöberg
0706-58 88 95
annika@socionomen.se

**DIGITAL REDAKTÖR
& REPORTER**

Tommy Johansson
0702-17 74 54
tommy@socionomen.se

ART DIRECTOR

Louise Bååth
louise@a4.se

SKRIBENTER

Tommy Johansson
Anne Ralf Hållbus
Maria Zamore
Fredrik Rubin
Karin Persson
Tim Andersson
Annika Sjöberg
Viktoria Myrén
Fredrik Söderlund

REDAKTIONSRÅD

Socionomen har två redaktionsråd, ett bestående av forskare och ett med yrkesverksamma socionomer. Mer information finns på socionomen.se.

FOTO OMSLAG

Ylva Sundgren

PRODUKTION

A4 Text & Form

SOCIONOMEN.SE

Nyheter och fördjupning om
socialt arbete och psykoterapi

PRENUMERATION

Akademikerförbundet SSR
08-617 44 00, knappval 5
prenumeration@akademssr.se
Prisuppgifter och info finns på
socionomen.se/prenumerera/

ANNONSBOKNING

AdSales Group AB
Ehsan Dadiar
ehsan@adsales.se
072 - 322 54 14
Utgivningsplan på
socionomen.se/annonsera/

TRYCKERI

Norra Skåne Offset,
ISO 14001- och
ISO 9001-certifikat.
Socionomen finns även som
taltidning. Kontakta redaktionen
för information.

Akademikerförbundet SSR

07 I KORTHET

Aktuellt: Så har Rinkeby/Tensta satsat på socionomauktorisering.

17 FÄRRE FÅR STÖD

Tendens: Trots ekonomisk kris får allt färre hushåll ekonomiskt bistånd. Hur hänger det ihop?

20 ÄTSTÖRNING OCH NPF

Tema: Npf ökar risken att drabbas av ätstörning. Så får ni behandlingen att fungera.

35 FAYSA IDLE

Mötet: När kroppen sa i från valde Faysa Idle att lämna det kriminella livet.

Faysa Idle har förlorat flera nära i konflikter mellan gängen, en värld hon själv varit en del av.

FOTO: YVANA SUNDGREN

Anja Lewin, enhetschef på Stockolms centrum för ätstörningar.

FOTO: VIKTOR GÄRDSÅTER

42 KORTARE ARBETSDAG

Verktyg: 6 timmars arbetsdag, med samma lön och lika mycket jobb – Kristianstad har provat.

49 MOT JOBBET I NORGE

Bildreportaget: Fredrik Bravernäs jobbar på institution i Norge. Där får han både bättre lön och bättre villkor.

57 SKOLRESULTAT OCH PSYKISK HÄLSA

Forskning: Björn Högberg har kartlagt sambanden: De som presterar bra är inte alltid de som mår bäst.

ALLTID I SOCIONOMEN

SOCIALTJÄNSTMINISTERN 11 EXPERTFRÅGAN 15
DEBATT 63 SETT, LÄST, HÖRT 65 KRÖNIKA 67

Insikten

Boenden specialiserade inom autism och andra neuropsykiatriska funktionsvariationer

Autism i den lilla kontexten

HVB för pojkar

10-13 år samt 14-18 år

Stödboende

i lägenhetsform

Familjehem

med konsulentstöd

Välkommen!

Insikten bedriver sedan flera år ett målinriktat utvecklingsarbete som resulterat i vi idag är en ledade verksamhet inom vård av barn och ungdomar med autismspektrumtillstånd och andra neuropsykiatriska funktionsvariationer.

Insiktens verksamhet bygger på grundtanken att var och en som placeras hos oss ska få bästa möjliga behandling och en meningsfull utveckling till det bättre.

Insikten bedriver idag HVB, stödboende samt konsulentstöd familjehemsverksamhet.

Kontakta oss för placeringsförfrågan: 010-160 06 76

www.insikten.info

ANNONS

nytida

Vi gör världen lite bättre, en människa i taget

Nytida ger stöd till barn, unga och vuxna för hela livets behov inom funktionsnedsättning och psykosocial problematik.

Läs mer om oss på nytida.se

I korthet

TEXT: TOMMY JOHANSSON

FOTO: GETTY IMAGES

25 år med auktorisation

För ett kvarts sekel sedan blev socionomauktoriseringen verklighet. I Rinkeby/Tensta har man använt auktorisationen för att få medarbetare med längre erfarenhet att utvecklas och stanna kvar.

AUKTORISATION. När socionomauktorisering infördes var tanken att lyfta erfarna och utbildade socionomer. En auktorisation skulle bli en garant för att personen har såväl teoretisk kompetens som praktisk erfarenhet och är lämplig att arbeta med patienter och klienter. Under det kvarts sekel som auktorisationen funnits har 5 064 socionomer blivit auktoriserade.

Några som valt att satsa på att få fler medarbetare att söka auktorisation är enheten för barn och unga i Rinkeby/Tensta stadsdelsförvaltning. Pia Josefsson, biträdande enhetschef, berättar att det varit en strategi för att få behålla personal.

– Lönen är som den är, vi kan inte erbjuda mycket mer. Men vi försöker hitta olika vägar för

att medarbetarna ska känna att de utvecklas i sin kompetens och har uppmuntrat medarbetare att söka auktorisation och har även stått för kostnaden, berättar hon och fortsätter:

– I Stockholms stad finns en hel del utbildningar när man är ny, men efter ungefär 3–4 år som socialsekreterare börjar många fundera på vad som ska bli nästa steg, och då är auktorisationen ett steg på vägen för att kunna ta nästa steg och få ett större ansvar.

Nu står stadsdelsförvaltningen inför en större omorganisation och det är oklart om möjligheten kommer att finnas kvar. Men Pia Josefssons erfarenhet är positiv:

– I processerna med ansökningar har det blivit bra samtal kring exempelvis etik, och det blir en tydlighet kring ens kompetens. Eftersom det generellt är svårt att behålla personal och det är otroligt svårt att jobba med barn och unga så tänker jag att vi borde göra mer för att ta hand om dem som jobbat ett tag. **Annika Sjöberg**

345

Så många barn har enligt en rapport från Kronofogden hittills berörts av vräkningar under 2023. Det innebär en ökning med 28 procent jämfört med samma period under 2022.

FLER NYHETER
FÖLJ FLÖDET PÅ
SOCIONOMEN.SE

KALENDARIUM

8/11

Föräldrastöd och socialtjänstens roll i utsatta områden
Webbinarium.

Föräldraskapsstöd är en viktig insats för integration, jämställdhet och hälsa. SKR ordnar en heldag om hur samverkan mellan socialtjänst och andra aktörer kan se ut kring familjer i behov av stöd.

skr.se

22/11

Anhörigas delaktighet i vård och omsorg

Webbinarium. Hur kan vi skapa en vårdande miljö, och relationer som ger kontinuitet? 13.00-15.00

socialstyrelsen.se

24/11

Kraftsamling för barn som far illa

Digital konferens.

En halv dag som ägnas åt strukturerade metoder inom barnhälsovården för att stärka det våldsförebyggande arbetet.

allmannabarnhuset.se

Miss inte:
Snart avgörs
C-uppsatstävlingen!

Arbetsförmedlare flyttar in hos frivården

KRIMINALVÅRD. I hopp om att förbättra dömdas möjligheter till arbete efter avtjänat straff förändrar nu Kriminalvården och Arbetsförmedlingen sitt arbetssätt. I stället för att basera arbetsförmedlare på anstalterna ska de nu utgå från frivårdskontoren.

– Den nya ordningen tror vi blir bättre. Om du är från Halmstad och avtjänar fängelsestraff i Haparanda ska du ha din AF-handläggare kopplad till Halmstad, som känner till arbetsmarknaden i din hemkommun, säger Anki

Anki Prestberg Ahlström
FOTO: PRIVAT

Prestberg Ahlström, som jobbar på Kriminalvårdens enhet för verksamhetsprocesser.

Men det finns också utmaningar med omställningen.

– Det ställer stora krav på att digitala möten

verkligen fungerar från början. Det gäller också att personalen på anstalten kommer ihåg arbetsförmedlaren, även om hen rent fysiskt inte går runt och syns på anstalten.

” Vi kan inte bygga upp ett samhällsskydd på bekostnad av barns rättigheter. ”

Heike Erkers, ordförande för Akademikerförbundet SSR, Maria Frisk, Sverigechef för Rädda barnen och Magnus Jägerskog, generalsekreterare för Bris, i en kommentar i Aftonbladet mot Tidöpartiernas besked om att starta ungdomsfängelser.

Mer än varannan skola samverkar inte med socialtjänsten

FÖREBYGGANDE. Enligt en granskning av Skolverket saknar drygt varannan svensk skola samverkan med polis eller socialtjänst. Detta trots att samarbete ringats in som en viktig brottsförebyggande åtgärd.

– Det är ju a och o. Om inte sociala myndigheter, polis och skola kan samverka kring ungarna så blir det ju väldigt svårt att åstadkomma något i praktiken, säger Michael Tärnfalk, lektor i socialt arbete vid Uppsala universitet, i en intervju med TV4.

Ser man till samarbetet med barn- och ungdomspsykiatri blir siffran ännu högre. Där uppger tre av fyra skolor att man inte har någon samverkan.

FOTO: GETTY IMAGES

Dålig ekonomi ökar risken för självmord

SKULDER. Det finns tydliga kopplingar mellan ekonomisk utsatthet, psykisk ohälsa och förhöjd risk för suicid. Det visar en ny undersökning som Socialstyrelsen har gjort.

Studien visar bland annat att personer som fick ekonomiskt bistånd under 2020 var i kontakt med specialistpsykiatri på grund av psykisk ohälsa betydligt oftare än befolkningen i övrigt. Gruppen löpte sex gånger högre risk än andra att hamna på sjukhus efter suicidförsök eller annan avsiktlig självskada.

– Den här studien bekräftar vikten av att de som i sin yrkesroll inom socialtjänsten möter personer i ekonomisk utsatthet verkligen frågar om psykisk ohälsa och eventuella tankar på suicid, säger Ylva Ginsberg, medicinskt sakkunnig i psykiatri, som lett studien.

”Upp till makthavare att agera”

I uppropet Sis-tjejer berättar hundratals kvinnor om kränkningar och våld på Sis-hemmen. En av dem är initiativtagaren Veronika Vadebäck.

Det första som Veronica Vadebäck fick göra när hon som fjortonåring kom till Sis var att klä av sig. Hon, som aldrig anklagats för något brott men som brutits ned av övergrepp, blev tillsagd att lyfta armarna och snurra runt naken framför personalen.

Sedan följde tre år av våld och kränkningar.

– Att inte få ha ett normalt socialt liv under så lång tid ger livslånga men.

I dag är Veronica Vadebäck 29 år, präststudent och tillsammans med Linn Skånberg medskapare till initiativet Sis-tjejer. Förutom

ett konto på Instagram ligger de också bakom ett upprop riktat till myndighetens ledning och till ansvariga politiker, där över trehundra kvinnor berättar om sina upplevelser från Sis.

– Nu har vi vittnat om vad som sker innanför väggarna, och nu är det upp till beslutsfattare och makthavare att agera, säger hon.

Sis-tjejer kräver bland annat att nakensvisitationerna och isoleringscellerna försvinner, att man erkänner att Sis innebär en risk för traumatisering, att våldet omedelbart stoppas och att de som utsatts för kränkningar får en formell

ursäkt och kompensation. Man vill också att alla Sis-institutioner så småningom läggs ned.

– Vi tycker att psykiatrin och socialtjänsten ska ta ett större ansvar för oss som mår psykiskt dåligt.

Vad tror du att det här våldet som så många vittnar om beror på?

– Dels att personalen inte har rätt utbildning. Där jag bodde hade många av behandlingsassistenter ingen utbildning alls. En annan förklaring är instängdheten: eftersom samhället utanför inte har någon insyn är det väldigt lätt för dem att göra vad de vill utan att det kommer ut.

Sis-tjejer kräver också att de placerade ska kunna larma polis, IVO och andra oberoende instanser.

– Ungdomar som inte har gjort något brottsligt, som kanske är där på grund av självskadeproblematik, utsätts för våld och sitter inlåsta under fängelselika förhållanden längre än många som är dömda för anstiftan till mord och andra svåra brott. Det är helt oacceptabelt.

Tim Andersson

Längre intervju på sicionomen.se.

→ Veronika Vadenbäck

ÅLDER: 29 år

GÖR: Studerar till präst.

AKTUELL MED: Uppropet Sis-tjejer.

Fler verktyg ska motverka kriminalitet

Kan digitala orosanmälningar, lättad sekretess och ett utökat anmälnings-skydd minska risken att barn och unga hamnar i utanförskap och kriminalitet? Det tror socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönvall (M).

Socialtjänsten behöver nya verktyg för att förhindra att allt fler och allt yngre barn dras in i kriminalitet. Det menar regeringen, som nyligen lade fram en rad förslag på hur dessa verktyg ska se ut.

Digitala orosanmälningar, ökade möjligheter till informationsutbyte mellan socialnämnder och tillgång till belastnings- och misstankeregister i utredningar som rör barn är exempel som ministern gärna framhåller.

– Många barn faller mellan stolarna eftersom deras akter finns i pärmar på socialtjänstkontoret i en kommun, medan familjen gått under radarn när de flyttat till en annan kommun. Regeringens förslag innebär att det

blir lättare att med teknikens hjälp identifiera barn i behov av stöd och ge dem den hjälp de behöver.

ENLIGT FÖRSLAGET ska en digital barnakt upprättas varje gång en orosanmälan kommer in. På så sätt syns alla anmälningar, även de som inte lett till utredning, och det blir lättare för socialtjänsten att få en överblick över barnets situation.

Det ska också bli lättare för socialnämnder i olika kommuner att dela information och socialtjänsten ska få utökade möjligheter att hämta information från verksamheter som omfattas av skollagen.

– Det här är efterlängtade förslag som kommer att underlätta arbetet för socialsekreterare, säger Camilla Waltersson Grönvall.

Ett annat förslag är att fler yrkesgrupper ska omfattas av anmälnings-skyldighet vid misstanke om att barn far illa. Om det blir verklighet ska även Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, vissa delar av länsstyrelserna, Kustbevakningen, Tullverket, Kronofogdemyndigheten och Skatteverket omfattas av lagen.

Ett slag mot en redan svag tilltro till det svenska samhället som finns i vissa grupper, inte minst de papperslösa,

”Det handlar inte om att slå undan benen på socialtjänsten så att de inte kan bygga tillit. Men ett ja till uppehållstillstånd måste vara ett ja, och ett nej ett nej.”

anser kritikerna. Men Camilla Waltersson Grönvall menar att reformen är nödvändig.

– Vi har ett växande skuggsamhälle och barnen är de som far mest illa. Det här förslaget handlar inte om att slå undan benen på socialtjänsten så att de inte kan bygga tillit. Men ett ja till uppehållstillstånd måste vara ett ja, och ett nej ett nej.

Oppositionen har framfört kritik mot att de förslag regeringen lägger fram handlar mer om repressiva än förebyggande åtgärder.

Orättvist, menar Camilla Waltersson Grönvall:

– Den som läser Tidöavtalet ser att det innehåller fler än tjuo punkter som tydligt pekar på förebyggande insatser. För att stävja kriminaliteten måste vi göra en rad saker. Straffen måste skärpas och de riktigt farliga personerna hamna i fängelse. Men vi kommer aldrig till rätta med problemen om vi inte stoppar rekryteringen till de kriminella nätverken. Vi måste klara av att hjälpa barn och ungdomar att ta en annan väg än in i kriminaliteten.

EN FÖRSTA LINJENS socialtjänst har länge efterlysts både från professionen och av forskare. En sådan skulle kunna ge stöd åt en familj på ett tidigt stadium, utan att det föregåtts av orosanmälan och utredning.

Camilla Waltersson Grönvall försäkrar att det kommer att vara en bärande del i den nya socialtjänstlagen, som enligt nuvarande plan ska vara på plats 1 juli 2025.

– Första linjens socialtjänst är en vision som ska omsättas i verkligheten. Det kräver att fler delar av samhället än socialtjänsten tar sitt ansvar. Som gammal högstadielärare vet jag hur bra det vore med skolsociala team, där lärare och socialtjänstemän arbetar sida vid sida. I regeringens förslag ingår även att tillsätta en nationell familjehemsamordnare för att stötta kommunerna i sökandet efter fler familjehem. Vid sidan av det ska HVB-hemmen få mer personal och resurser, SiS uppdrag ska omformuleras och Kriminalvården ska ta över ansvaret för de tyngst kriminella unga.

Anne Ralf Hållbus

LÄS MER!
Längre
intervju på
sacionomen.se

”Risken är att vi skapar ett större skuggsamhälle”

Socialtjänsten måste få ökade möjligheter att komma in på ett tidigt stadium, innan problemen vuxit sig för stora. Det menar Monica Persson, ordförande i föreningen Sveriges socialchefer.

FOTO: KARLSTAD KOMMUN

Monica Persson hoppas att den nya socialtjänstlagen kommer ge möjlighet att på allvar jobba fram en första linjens socialtjänst, som gör det möjligt att erbjuda stödinsatser utan biståndsbedömningar och utredningar.

– Vi behöver kunna ge insatser utan långa utredningstider i mycket större utsträckning än vad lagen medger idag, säger hon.

Av de konkreta förslag som regeringen presenterar ställer sig Monica Persson positiv till digitala barnakter och ökade möjligheter till informationsutbyte mellan socialtjänster, men menar att tillgång till utdrag ur belastningsregistret vid orosanmälningar kan leda fel.

– Sannolikt skulle det kunna få effekten att föräldrar som vet att de har något i registret, hur litet det än må vara, drar sig för att söka den hjälp och det stöd som familjen behöver.

Än mer kritisk är Monica Persson till förslaget att utöka anmälningsskyldigheten till fler myndigheter och yrkesgrupper:

– Som alla myndigheter som har ett omsorgsansvar anser vi att förslaget undergräver tilliten och risker att skapa ett ännu större skuggsamhälle. Det kan handla om kvinnor som är utsatta för våld och inte vågar söka hjälp eller familjer i behov som undviker att söka stöd. De som far mest illa i en sådan situation är givetvis barnen.

– Socialtjänsten är kanske den myndighet som är mest beroende av att människor känner tillit, eftersom alla vi möter är utsatta i någon mening.

Avslutningsvis konstaterar Monica Persson att socialtjänstens förebyggande arbete behöver utvecklas utifrån olika kommuners olika förutsättningar.

– Socialtjänsten behöver egna verktyg och rådighet för att arbeta förebyggande i utsatta områden. Familjecentraler är värdefulla arenor, men enbart den typen av samarbeten räcker inte för att nå de grupper vi behöver. Det är en komplicerad process att bygga upp dem och alla kommuner har inte den möjligheten. ◀

Anne Ralf Hållbus

Demonstration mot angiverlagen i Fatbursparken i Stockholm.

NU ÄR DET NOG!
SKROTA
ANGIVERILAGEN!

"ATT ANGE EN
MEDMÄNNISKA
HÖR INTE HEMMA
I DEMOKRATISKA
SAMHÄLLEN."

Protester mot "angiverilagen"

Den 10 september hölls en stor demonstration mot den så kallade "angiverilagen" i Fatbursparken i Stockholm. Detta efter att migrationsminister Maria Malmer Stenergard meddelat att regeringen och SD går vidare med lagen om anmälningsplikt. Lagen går ut på att offentligt anställda i sin tjänst kan bli skyldiga att uppmärksamma polis och Migrationsverket om de påträffar personer som vistas illegalt i Sverige. Liknande demonstrationer hölls på fler håll i landet.

EXPERTFRÅGAN

Vad gäller kring förbrukade inkomster och försörjningsstöd?

FRÅGA: Hur länge ska förbrukade inkomster, pengar som klienten kanske inte har kvar, räknas med vid ansökan om försörjningsstöd?

SVAR: Försörjningsstöd ska vara det yttersta skyddsnätet och utgångspunkten är att du har ett eget ansvar för din försörjning. Grundregeln vid bedömning av försörjningsstöd är att titta på den faktiska inkomst personen haft månaden innan, men det går att räkna med inkomster upp till tre månader tillbaka i tiden och i vissa fall längre.

Det finns alltid ett visst utrymme för bedömning i varje enskilt fall.

Den som haft försörjningsstöd tidigare bör till exempel vara väl införstådd med kravet att planera för sin försörjning och vet att om du får en större inkomst så räknas det av från försörjningsstödet. Vid en nyansökan däremot kan man tänka lite annorlunda.

Grundregeln är att inte titta på tidigare inkomster, men i praxis har det utvecklats till att den som vet med sig att hen kommer att stå utan inkomst har ett ansvar att planera sin ekonomi. Du kan inte till exempel betala av privata skulder, eller skänka bort pengar till dina barn och månaden efter söka försörjningsstöd för levnadskostnader.

Förbrukade inkomster kan enligt rättspraxis räknas med i tre månader, om det inte finns speciella omständigheter. Speciella omständigheter kan vara att det är en stor summa pengar. För några år sedan kom en dom i Högsta förvaltningsdomstolen som gällde en person som i mars hade över 40 000 kronor och använde dem till en privat skuld.

Då menade domstolen att man kunde ha beaktat inkomsten något längre än tre månader, men inte så länge som till augusti. En annan faktor som spelade in var att personen hade viss annan inkomst under tiden. Det finns andra avgöranden från domstol där man tagit hänsyn till förbrukade medel i upptill ett år, men det har då varit fråga om flera hundra tusen kronor.

Sen kan det förstås också bero på vad pengarna använts till. Om de gått

Mia Hemmestad

FOTO: PRIVAT

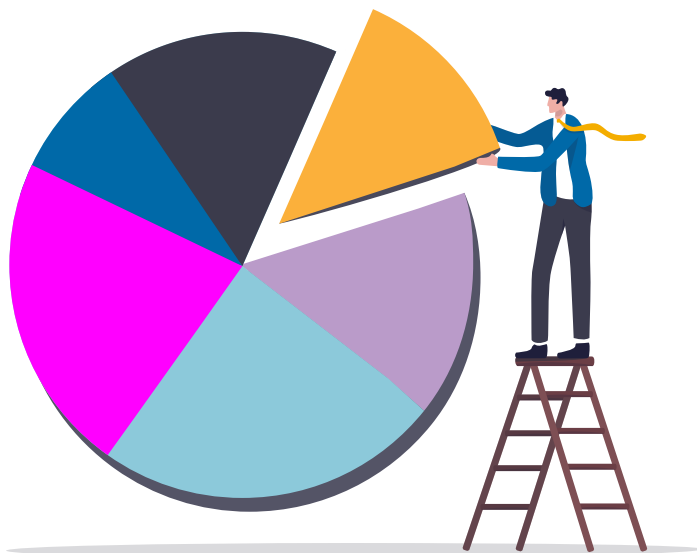
till att betala av en hyresskuld, som man kanske ändå skulle fått stöd att reglera, kan man göra en annan bedömning.

Om bedömningen leder till att personen så gott som helt saknar pengar kan socialtjänsten under perioden ha ett ansvar att bevilja försörjningsstöd för att personen ska undvika akut nöd. Finns

det barn i hushållet ska man också ta hänsyn till det.

Mia Hemmestad, förbundsjurist på SKR

”Den som haft försörjningsstöd ett tag bör till exempel vara väl införstådd med reglerna och vet att får du en större inkomst så räknas det av från försörjningsstödet”

HAR DU EN FRÅGA OM SOCIALT ARBETE?

Hör av dig till redaktionen@socionomen.se så förmedlar vi frågan till en expert.

Bostad med särskild service för människor
med psykisk ohälsa enligt SoL

12 lägenheter med eget boende

Män och kvinnor över 18 år

Psykiska funktionsnedsättningar

Individanpassat med individuella scheman

KBT och MI

Tillgång till personal dygnet runt

Sjuksköterska

www.hinriksgarden.se
britt-marie@siljansnyckeln.se

Killar mellan 12 år och 20 år

Neuropsykiatriska funktionshinder

Socialt dysfunktionell situation

Utredning och behandling

Litet HVB i Orsa

KBT, MI, ART och lågaffektivt bemötande

Personalgruppen består av beteendevetare, socionom,
sjuksköterska och behandlingspedagoger. Tillgång till
psykiatriker, psykolog och arbetsterapeut.

Personal dygnet runt

www.orionorsa.com
daniel.bertilsson@orionorsa.se

Nyckeln är ett hemtrevligt behandlingshem i Mora
med åtta platser. Vi hjälper tjejer i åldern 16 – 24 år
med psykisk ohälsa.

Vi använder Kognitiv beteendeterapi (KBT) och
Dialektisk beteendeterapi (DBT) som metod och
erbjuder både behandling och utredning.
Behandlingen utgår från ett strukturerat vecko-
schema och utformas utifrån den enskildas behov.
Vi erbjuder bland annat aktivitetsgrupp, friskvård,
färdighetsträning, relationsgrupp och särskilda
helgaktiviteter.

I verksamheten arbetar socionomer, beteendevetare,
arbetsterapeut, psykologer, alkohol- och drogtera-
peut, utbildade behandlingsassistenter med lång
erfarenhet samt specialistläkare i psykiatri. Vi har
vaken nattpersonal.

Vi återkopplar med månadsrapport utifrån BBIC
och utvärderar behandlingen med ett flertal skatt-
ningsskalor, samt vid uppföljning av genomförande-
planen. Vi har möjlighet att ta emot placeringar med
kort varsel och kan vara behjälpliga med transport.
Välkomna att höra av er för mer information!

www.behandlingshemmetnyckeln.se
johan.krumlinde@siljansnyckeln.se

KRISI EKONOMIN – MEN FÄRRE FÅR EKONOMISKT BISTÅND

Ekonomi i kris, hög inflation och kraftigt ökade matpriser. Trots det har antalet hushåll i Sverige som får försörjningsstöd sjunkit med 40 procent, till de lägsta nivåerna någonsin.

TEXT MARIA ZAMORE ILLUSTRATION GETTY IMAGES

Eva Mörk, professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet, förstår att man kan tycka det är konstigt.

– Men vi vet att antalet hushåll som får försörjningsstöd tenderar att gå upp när arbetslösheten ökar, och det gör den inte

nu. Vi har hög sysselsättning, till och med bland utrikesfödda kvinnor, där sysselsättningen brukar vara låg.

Att försörjningsstödet är behovsprövat efter inkomst har också betydelse, påpekar hon.

– I och med att det är din inkomst som styr spelar det ingen roll om dina kostnader ökar. Om din inkomst understiger normen har du rätt till försörjningsstöd, men inte annars. Inte ens om maten blir dyrare.

Det är lätt att tänka att behovet av bistånd till livsföringen i övrigt, till exempel på grund av att man behöver glasögon, ökar i tider av ekonomisk kris, säger Eva Mörk. Samtidigt tror hon att steget att be om ekonomisk hjälp är ganska stort om man inte redan har ekonomiskt stöd.

– Och ökade kostnader för räntor, som har påverkat mångas ekonomi nu, det har oftast inte de som beviljas försörjningsstöd, konstaterar hon.

ÄVEN ÅKE BERGMARK, professor i socialt arbete vid Stockholms universitet, tar upp sambandet mellan ökad arbetslöshet och ökat antal hushåll med försörjningsstöd.

– Det har funnits mindre upp- och nedgångar i arbetslösheten de senaste åren. Just nu är mönstren lite otydliga, men om jag ska våga mig på en gissning tror jag, bland annat för att antalet varsel har ökat ganska kraftigt i nutid, att vi kommer se en ökad arbetslöshet nästa år, 2024, säger han.

Just nu minskar såväl hushåll med långvariga behov av försörjningsstöd som hushåll med behov av stöd en kortare tid i antal. Däremot är

minskningen något lägre hos dem med långvariga behov.

– I ett längre perspektiv har de som behöver ekonomiskt stöd en kortare tid minskat, relativt sett. I början av 1990-talet var de som behövde stöd mellan en och tre månader om året den största bidragsgruppen. I dag är det tvärtom. Det är de som behöver stöd mellan tio och tolv av årets månader som är den största gruppen.

Åke Bergmark tror det kan bero på att socialtjänstens prövningar av biståndsansökningar har blivit hårdare.

– Det kan göra det lättare att säga nej till dem som har mer tillfälliga behov, tror han.

NYLIGEN PRESENTERADE Åke Bergmark och hans forskarkollegor data från tre studier utförda i mitten av 1990-talet, i mitten av 2000-talet och år 2018, där drygt 1 300 socialsekreterare bedömde totalt sex fiktiva ansökningar om ekonomiskt bistånd. Resultaten tyder på att generositeten inom det ekonomiska biståndet har minskat kraftigt. 2018 var det mycket vanligare att ansökningar om ekonomiskt bistånd avsågs än vad det var i mitten av 1990-talet. Dessutom fick de hushåll som beviljades bistånd 2018 mindre pengar än de som beviljades bistånd 25 år tidigare.

Den här utvecklingen verkar enligt forskarna inte ha drivits fram av medvetna och transparenta beslut.

Eva Mörk

FOTO: TOBIAS STERNER

Åke Bergmark

FOTO: PRIVAT

” När kommunerna är ekonomiskt trängda är biståndet något som det är möjligt att spara på. ” ▶

- ▶ Snarare ser de den som ett resultat av stegvisa förändringar i bedömningar och tolkningar av nationella regleringar på kommunal nivå.

SKÅLET TILL ATT DET har blivit så är förmodligen i första hand ekonomiskt, enligt Åke Bergmark:

– När kommunerna är ekonomiskt trängda är biståndet något som det är möjligt att spara på, och kommunerna har en viss handlingsfrihet att göra det utifrån lagen.

Enligt hans uppfattning är kommunerna uppmärksamma på domstolarnas praxis och följer den. Men om kommunernas beslut överklagas, och om de får nej i förvaltningsrätten, måste de förstås rätta sig efter det och betala ut försörjningsstödet.

TAPIO SALONEN, professor i socialt arbete vid Malmö universitet, tror att en del av förklaringen ligger i den stora flyktingvågen till Sverige 2015 och 2016.

– Det gamla socialbidraget följde oftast arbetslöshetssiffrorna med något års förskjutning. Det har brutits nu, och det förklaras framför allt med att försörjningsstödet alltmer har blivit ett etableringsstöd för dem som kom till Sverige för några år sedan, menar han.

Efter något eller några år kom de nyanlända i allt högre grad in i samhället.

– Och nu har de börjat klara sin egen ekonomi. Om man dissekterar månadsstatistiken ser man att minskningen är betydligt större bland utrikesfödda än bland svenskfödda, säger Tapio Salonen.

Tapio Salonen
FOTO: MALMÖ UNIVERSITET
HÅKAN RÖJDER

Jonna Alfvégren
FOTO: ANNA Z EK

Johan Rindevall
FOTO: KIMBERLEY TORCHIA,
STOCKHOLMS STADSMISSION

Ytterligare en förklaring skulle kunna vara att trösklarna in i försörjningsstödsystemet har ökat, tror han.

– Det finns indikationer, från studier och vittnesmål från det sociala yrkesfältet, som pekar på det. Folk uppfattar det som svårare att söka försörjningsstöd, att systemet kringgärdas av många krångliga regler, och det är mer skambelagt att söka försörjningsstöd. Det här gör förmodligen att man värjer sig från att söka ekonomiskt stöd så länge man kan.

Det är ändå förvånande, anser Tapio Salonen, att så få hushåll får försörjningsstöd i en tid när marginalerna för dem som har det sämre ställt har minskat, samtidigt som antalet ärenden hos kronofogden och behovet av civilsamhällets hjälpverksamheter har ökat.

– Jag är faktiskt väldigt överraskad. Det här tyder på att det sker någon slags övervältring från det offentliga samhället till frivilligverksamheterna – men det är omöjligt att dra ett enda strå ur den här stacken av tänkbara förklaringar och säga att det här är orsaken.

VID STOCKHOLMS stadsmissions Mötesplats Värberg märks den ekonomiska krisen framför allt som ett nytt samtalsämne, säger enhetschef Jonna Alfvégren.

– Förut innebar det ett större stigma att inte ha råd med mat. Nu, när media rapporterar om inflation, lågkonjunktur och stigande matpriser varje dag, pratar man mer öppet om ekonomiska problem.

De som kommer till Mötesplats Värberg har länge haft det tajt ekonomiskt.

– De har redan gjort alla besparingar man kan när det gäller mat och är vana att välja de absolut billigaste livsmedlen, välja bort och avstå från dyra färskvaror. Och nu har de fått det mycket svårare.

Det händer att personalen, på grund av begränsningar i antalet människor som får vistas i lokalerna, tvingas be deltagare vänta en stund innan de kan släppas in, eller komma en annan tid. Men om antalet deltagare har ökat är svårt att avgöra.

– Vi har ganska nyligen förändrat verksamheten, samlat våra resurser och öppnat våra stora mötesplatser, vilket också har gjort att fler hittar till oss. Vi ser helt klart ett högt tryck på våra öppna mötesplatser, där måltiderna är en del. Men man ska komma ihåg att redan före den ekonomiska krisen mötte vi människor som

→ Antalet hushåll med ekonomiskt bistånd sedan början av 1990-talet och vart femte år framåt:

1992: 312 123	2012: 225 232
1997: 386 860	2017: 215 258
2002: 236 821	2022: 160 630
2007: 211 586	

*För år 2023 finns i skrivande stund enbart preliminära månads-siffror. De tyder på en fortsatt minskning av antalet hushåll med ekonomiskt bistånd. Källa: Socialstyrelsens statistikdatabas för ekonomiskt bistånd

” Det sker någon slags övervältring från det offentliga samhället till frivilligverksamheterna. ”

kämpade med att få tillvaron att gå ihop, säger Jonna Alfvegren.

Utöver stöd till dem som vill ha en mer långsiktig förändring i sina liv, samt hjälp med basbehov som tillgång till dusch och tvätt, erbjuder Mötesplats Vårberg något som de kallar för måltidsgemenskap.

– När man besöker någon av våra verksamheter, till exempel den för barnfamiljer, blir man ofta erbjuden frukost, lunch eller middag. Och om man inte redan känner till våra matbutiker Matmissionen, informerar vi om att man kan bli medlem där och handla matsvinn från flera stora leverantörer till en tredjedel av priset.

FÖRRA SENHÖSTEN och vintern var medlemstillströmningen till Matmissionen som störst, berättar Johan Rindevall, chef för verksamheten.

– Det var då vi började se såväl inflationens effekter som ökade elkostnader, säger han.

I år har medlemmarna fortsatt att strömma till i högre utsträckning än tidigare.

– I januari hade vi över 450 nya medlemmar, men det varierar – i juli hade vi till exempel 300.

För att bli medlem i Matmissionen ska man ha en inkomst eller ersättning som är mindre än 12 163 kronor per månad efter skatt.

– Vi får flera samtal från personer som inte är kvalificerade att bli medlemmar men som ber om tips på vad man kan göra när man inte har råd med mat.

Vad säger ni till dem?

– Vi kan hänvisa till Stockholms Stadsmissions verksamheter – inte bara för måltidernas skull utan också för att få hjälp att undersöka vad man kan göra åt sin situation, säger Johan Rindevall. ◀

En kunskapsbaserad socialtjänst

Relationsrätt, 1u

Denna bok och dess planerade uppföljare syftar till att klargöra rättsläget för personliga relationer över livscykeln. I förhållande till den vedertagna barn- och familjerätten innebär relationsrätten ett skifte.

Johanna Schiratzki

ISBN: 978-913902884-0

Socialrättens grunder, 1u

På ett lättillgängligt sätt ger boken en helhetsbild av socialtjänstens komplexa uppdrag och ansvar i samhället.

Ulrika Ekebro

ISBN: 978-913902830-7

Patientdatalagen, 2u

Boken kommenterar lagens samtliga paragrafer och är liksom lagen indelad i tio kapitel.

Manólis Nymark

ISBN: 978-913902753-9

Kommande

Barn som tvingas välja bort en förälder, 2u

Boken vänder sig till såväl professionella som stöter på föräldraalienation i sina yrkesutövningar som till drabbade familjer och andra som är i behov av kunskap.

Anna Lytsy, Christina Bergenstein

ISBN: 978-913902595-5

OBALANS PÅ TALLRIKEN

Patienter med ätstörningar är den grupp som ökar mest inom ungdomspsykiatrin. Särskilt utsatta är personer med autism eller adhd. Hur ska vården anpassas efter deras behov?

TEXT FREDRIK RUBIN ILLUSTRATION JENS MAGNUSSON

TEMAINNEHÅLL

ÄTSTÖRNING OCH NPF

FLER FÅR DIAGNOS

Allt fler unga behöver hjälp på grund av ätstörning. Nu växer kunskapen om samsjuklighet med npf. **21**

PERSPEKTIV PÅ VÅRDEN

Vården kan bli bättre, men det går också framåt, enligt överläkaren Ulf Wallin **27**

ANPASSAD BEHANDLING

Små justeringar kan få behandlingen att fungera bättre, enligt Anja Lewin, på Stockholms centrum för ätstörningar **29**

PANELEN

Så jobbar vi med personer som har ätstörning och npf. **32**

Antalet personer med minst en vårdkontakt i sluten eller specialiserad öppenvård, med någon ätstörning som huvuddiagnos har ökat. Åtminstone i åldersgruppen 15–29 år. Socialstyrelsens statistik visar på en ökning med nästan 30 procent mellan 2017–2022. Trots detta går det inte att med statistikens hjälp slå fast att fler drabbas av ätstörningar i Sverige.

Inom barn- och ungdomspsykiatri i Malmö har man dock sett en kraftig ökning av patienter med någon form av ätstörning.

– Det är den patientgrupp som ökat mest. Det är väldigt tydligt både i heldygnsvård och öppenvård. Det är en ökning som pågått de senaste tio åren, och som blev än tydligare i samband med pandemin. Det är mer än fyra gånger så många patienter nu jämfört med för tio år sedan, säger Kerstin Kvist enhetschef på BUP i Malmö.

Handlar det om en ny patientgrupp?

– Vi har sett en ökning av patienter med restriktiv ätstörning (arfid). I de fallen har patienten inte som mål att gå ner i vikt eller kroppsfixering, utan det handlar om andra orsaker. Ofta finns en koppling till autism.

Varför har det ökat?

– Den som det visste. En gissning är att vi har fler patienter som sökt för utredning av autism, och att det kopplas samman. Men det är inget som jag statistiskt kan säga.

ATT ANTALET PATIENTER ökat som en effekt av pandemin är det fler än Kerstin Kvist som noterat, men inom ätstörningsvården i Region Örebro län, där Sanna Aila Gustafsson arbetar som enhetschef, syns ingen pandemieffekt. Där har antalet

Kerstin Kvist
FOTO: PRIVAT

patienter visserligen vuxit under flera år, men i år har ökningen stannat av.

– Jag arbetade under många år som registerhållare för nationella kvalitetsregistret. Vi upplevde att klinikerna år för år berättade att ätstörningspatienterna blev fler och att de blev yngre och sjukare, men det var inget som vi kunde se i registret. Samtidigt har vi på vår mottagning upplevt en stadig ökning under flera år, förutom det här året, säger Sanna Aila Gustafsson som även bedriver forskning i projekt som undersöker olika terapiformer vid behandling av ätstörning.

Vad har ökningen berott på?

– Jag tänker att man generellt söker vård för lindrigare ätstörningssymptom än tidigare, det märker vi i Region Örebro vilket vi tycker är positivt, säger hon och fortsätter:

– Sen har vissa regioner, bland annat vår, börjat ta emot barn och unga med arfid förutsatt att det selektiva ätandet också leder till en undervikt, näringssvikt eller påtaglig påverkan på den psykosociala funktionsförmågan. Det gjorde vi inte för fem år sedan.

” Vi har haft barn som i grunden har problem med känsloreglering och identitet, som säger att de ska bli sjuka och läggas in.”

I ÖREBRO har man även kunnat se en ganska påtaglig ökning av barn med emotionellt instabila drag, som har svårt med känslohantering och som förutom problem med ätandet kanske har ett självskadebeteende eller andra impulsproblem.

– Eftersom man sällan sätter personlighets-syndrom-diagnoser på ungdomar under 18 år blir deras problem inte alltid så synliga inom barnpsykiatri. De kanske får en depressions- eller ångestdiagnos som inte fullt ut förklarar deras svårigheter, säger Sanna Aila Gustafsson.

Flera ungdomar inom ätstörningsvården i Örebro har uttryckt att de upplever att det bara är ätstörningar som tas på allvar, och att de inte får vård för att de skadar sig själva, har självmordstankar eller är deprimerade.

– Om man slutar äta, då reagerar omgivningen. Vi har varit med om flera barn som i grunden har

Elisabet Wentz
FOTO: PRIVAT

problem med känsloreglering och identitet som beskriver ätstörningsutvecklingen som ett aktivt val. De säger att de ska bli sjuka och läggas in eller behöva sondnäring. Det blir en väldigt stark identitet att inte äta, säger hon.

ELISABET WENTZ, forskare och överläkare vid Ätstörningsmottagning Högsbo, ägnar stora delar av sin forskning åt just kopplingen mellan npf-diagnoser och olika ätstörningar.

– Om du har adhd eller autism så har du en sårbarhet för att även utveckla annan psykiatrisk sjuklighet. Det är vanligare med depression och ångest exempelvis. Det finns också en ökad risk för ätstörningar.

Någonstans mellan 15–20 procent av de med anorexia har en bakomliggande autism. För de med kronisk anorexia rör det sig åtminstone om

- ▶ var tredje, berättar hon. Det finns dock ingen riktig konsensus kring vad kronisk innebär i det här sammanhanget, men enligt Elisabet Wentz handlar det ofta om att man varit sjuk i mer än tre år och fått två evidensbaserade behandlingar som man inte svarat på.

Hur ser samma siffra ut vid adhd och anorexia?

– Det är inte så väl undersökt. Jag har gjort en undersökning där man kunde se att var fjärde hade uppfyllt adhd-diagnos som barn och många uppfyllde även diagnosen i vuxen ålder. Däremot har man sett att det finns en tydlig koppling mellan bulimi och adhd, där åtminstone var femte har

Marika Rasmusson
FOTO: PRIVAT

haft diagnosen adhd som barn. Det ska jämföras med att adhd förekommer bland 3–5 procent av befolkningen och autism hos 1 procent.

Hur ser kopplingen mellan ARFID och autism ut?

– Bland personer med autism är det vanligt med perceptionsstörningar. Ofta handlar det om att störas av ljud, men det kan också handla om ljus eller lukt från mat. Man tror att kvinnor med autism har större svårigheter med perceptionsstörningar än män med autism och dessa perceptionsstörningar kan påverka matsituationen i större utsträckning. Det kan handla om konsistensen på maten eller rädsla att testa nya

saker, säger Elisabet Wentz och fortsätter:

– Barn med autism kan tidigt vara begränsade i sitt ätande, de kanske bara äter tre eller fyra maträtter. Det kan leda till att barnet matvägrar och går ner i vikt och utvecklar en till exempel anorexia eller det som kallas för ARFID.

Ätstörningar är vanligare bland unga kvinnor än bland unga män, och för flickor med autism är tonåren en särskilt utsatt period i livet.

– Tonåren med alla sina förändringar innebär för en person med autism, särskilt kvinnor, en risk att utveckla ätstörning. Under denna period ändras tillvaron hela tiden, även din och andras kroppar förändras.

Generellt är patienter med kombinerad autism och ätstörning mer svårbehandlade. Elisabet Wentz arbetar i en studie om kronisk anorexia med frågan varför en del patienter inte blir bättre.

– Det som är svårt om du har autism är att förändringar är svårare och flexibiliteten sämre. Ätstörningen kan sitta än mer som i ett skruvstäd när du har autism.

ÄVEN PERSONER med adhd kan vara mer svårbehandlade än de utan npf-diagnoser då de till exempel har en högre risk att hoppa av sin behandling.

– Vid bulimi hos vuxna har vi till exempel evidens för att arbeta främst med kbt. Men patienter med adhd kan ha svårt att klara kbt-behandlingen och den struktur som krävs, som att skriva en matdagbok.

Bristande struktur kan också vara en av orsakerna till att ätstörningen uppstått.

– Har du en adhd som gör att du kanske hoppar över frukost och lunch, så kan det leda till att du är så hungrig på kvällen att du hetsäter. I

Sanna Aila
Gustafsson
FOTO: PRIVAT

behandling handlar det därför mycket om att äta regelbundet. Impulsiviteten som finns vid adhd kan göra att du slänger i dig mat utan att hinna tänka, du kan ha en kontrollförlust, säger Elisabet Wentz.

ATT SAMSJUKLIGHET och npf-diagnoser kan försvåra behandlingen av ätstörningar är något som Marika Rasmusson vid Frisk och fri, Riksföreningen mot ätstörningar, instämmer i. Hon menar att vården ofta bortser från npf-diagnosen, vilket kan ställa till problem.

– Det är ett faktum att patienter som har en samsjuklighet ofta behandlas för en diagnos eller problematik men inte den andra, vilket gör det svårare att bli frisk. Man ser inte hela människan utan enbart den diagnos som man söker vård för, säger Marika Rasmusson.

Hon menar också att ätstörningar inte bara är en fråga för vården när de väl är ett faktum, utan att samhället borde arbeta mycket mer förebyggande.

– Här kan landets socionomer spela en stor roll. Jag skulle tro att alla socionomer mött någon med ätstörning på något plan, men frågan är hur mycket kunskap de får om ätstörningar under sin utbildning. Vem du som drabbad möter kan vara helt avgörande. Får du ett lyhört bemötande och problematiken tas på allvar kan det leda till att du söker hjälp, säger hon.

Åter till Sanna Aila Gustafsson inom ätstörningsvården i Region Örebro län. För även hon lyfter fram landets socionomer och menar att mycket inom barnpsykiatri gått mot en medicinsk förklaringsmodell med fokus på utredningar, diagnoser och medicinering.

– Ätstörning är egentligen den enda diagnosgrupp med mycket fokus på systemiskt tänk och familjebaserad behandling. Det är ofta sådant som socionomer, eller hälso- och sjukvårdskuratorn arbetar med. Att titta på hur hela systemet fungerar, med fokus på här och nu och strukturer. Vardagliga situationer och kontexten som barnet finns i, säger hon.

Sanna Aila Gustafsson menar att världen blir mer och mer sociokulturell men att vi trots det "psykiatriserar" och medicinerar mer.

– Det här sker i en värld som alltmer handlar om hur vi tillsammans fungerar som individer. Där tycker jag att socionomskräet skulle behöva ställa sig på barrikaderna och säga att det finns andra lösningar också. ◀

” Patienter som har en samsjuklighet behandlas ofta för en diagnos, men inte för den andra. ”

EXPERTEN

”Vården behöver bli bättre”

Köer, resursbrist och fördomar – men också framgångsrik forskning och professionell vårdpersonal. Överläkaren och forskaren Ulf Wallin ger sin syn på ätstörningsvården.

TEXT FREDRIK RUBIN

ULF WALLIN ÄR ÖVERLÄKARE och forsknings- och utvecklingsledare vid Kompetenscentrum ätstörningar i Lund. Han har arbetat inom ätstörningsvården i 35 år och konstaterar att det finns mycket som behöver förbättras.

– Men ätstörningsvården är inte usel. Det finns kunnig personal som bedriver ett gediget arbete och erbjuder professionell vård.

Vilken är huvudproblematiken?

– Satsningar på vård för ätstörningar kan liknas vid en dragspelseffekt. Plötsligt fokuserar politiken mycket på den och rustar upp, då börjar det fungera bättre. Sedan minskar intresset från politiskt håll och lika plötsligt ska man ta resurser från samma vård som man nyss satsade på.

Ät vilket håll dras det idag?

– Just nu ser vi vissa satsningar, men det går som sagt i cykler.

Ulf Wallin är i skrivande stund med som sakkunnig för Socialstyrelsen i framtagandet av nya nationella riktlinjer. Han medger att ett bekymmer internationellt är att den vetenskapliga evidensen inte alltid är så vass vid behandling av ätstörningar, även om det finns undantag.

– Det bedrivs för lite behandlingsforskning av effekterna i Sverige, men vi vet exempelvis att familjeterapi fungerar och eftersträvas för barn och unga med

anorexia. Samtidigt är det få familjeterapeuter som arbetar ute i verksamheterna, säger han.

Han poängterar dock att avsaknaden av familjeterapeuter inte betyder att det inte bedrivs professionell vård ute i verksamheterna.

– Under de senaste åren har man också fått mer kunskap om, och blivit mycket bättre på att uppmärksamma kopplingen mellan npf-diagnoser och ätstörning.

Ulf Wallin
FOTO: PRIVAT

Men han har också några käpphästar som han menar skulle behöva åtgärdas. En av dem är fördomar mot patienter.

– Det finns fortfarande rätt mycket fördomar om ätstörningar bland en del sjukvårdspersonal. Man

har lite svårt att ta de drabbade på allvar; unga kvinnor som upplevs som krångliga. Men det handlar om patienter som är drabbade av en av de absolut svåraste sjukdomar vi har inom psykiatri. ◀

FAM-huset

HVB-HEM FÖR FAMILJER

Med barnet i fokus

Vi utför kvalitativa utredningar utifrån BBIC, evidensbaserade behandlingar och akutplaceringar. Vårt arbete grundar sig på Signs of Safetys lösningsfokuserade förhållningssätt där barnets trygghet och säkerhet är vägledande. Vi välkomnar föräldrar med barn upp till 13 år, samt familjer som väntar barn.

Vi har avtal med kommuner som ingår i SKL-avtalet, Region Skåne, Örebro kommun och Göteborgs region.

Välkommen att kontakta oss på 033-21 01 62, vi har öppet dygnet runt!

Du kan också kontakta: Jonas Farsén, Föreståndare, 073-920 6831, jonas.farsen@fralsningsarmen.se
Deni Molin, verksamhetschef, 073-920 48 32, deni.molin@fralsningsarmen.se

FAM-huset, Hagvägen 11, Fristad • www.fralsningsarmen.se/fam-huset

ANNONS

Utredning – Behandling – Akut

Vi är ett HVB-hem för familjer sedan 1986. Vi erbjuder en trygg och utvecklingsstimulerande miljö för både barn och vuxna. Och har så gjort i över 30 år men vi är inte nöjda med det utan jobbar hårt för att fortsätta utvecklas!

Nanolfsvillan är beläget centralt i Finspång och har plats för 8 familjer som bor i egna lägenheter. Vi arbetar såväl med traditionella behandlingsplaceringar, utredningar som med kortare, flexibla placeringar.

Vi har idag ramavtal med 191 kommuner.

Besök www.nanolfsvillan.se eller ring oss på 0122-159 89 så berättar vi mer.

www.nanolfsvillan.se • tel. 0122-159 89

↓

Missa inte vårt NYHETS BREV!

Håll utkik efter Socionomens nyhetsbrev. Senaste nytt om socialt arbete. Landar i din mejlbox varje torsdag morgon.

*Pssst...
Ombärligt
för dig som jobbar
inom socialt arbete
& psykoterapi*

ÄTSTÖRNING OCH NPF

Anja Lewin, socionom och biträdande enhetschef på Stockholms centrum för ätstörningar.

Anpassad vård för npf-patienter

Hembesök, kortare sessioner och att skala bort sådant som stör i lokalerna. På Stockholms centrum för ätstörningar jobbar man med att hitta metoder som fungerar för patienter med ätstörning och npf.

TEXT KARIN PERSSON FOTO VIKTOR GÅRDSÄTER

Stockholms centrum för ätstörningar är en av världens största specialistkliniker för ätstörningar. Till Öppenvård vuxna 2, där Anja Lewin jobbar som biträdande enhetschef, kommer komplext sjuka patienter som haft en långvarig ätstörningsproblematik och inte blivit varaktigt bättre av den traditionella ätstörningsvården. Just nu behandlas mellan 55 och 60 personer här, och av dem har omkring 90 procent någon form av samsjuklighet. Den största gruppen har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Autism är vanligt, liksom adhd och add, berättar Anja Lewin.

– Personer som har npf är mycket mer utsatta för att få ett mer långsiktigt och allvarligt sjukdomsförlopp, säger hon.

FORSKNING VISAR att behandlingsmodellen som ofta används vid ätstörning, kbt-e, inte fungerar lika bra hos personer med npf. Enligt Anja Lewin vet man inte varför, men en anledning kan vara att modellen inte har några inbyggda anpassningar att använda sig av om patienten har exempelvis autism.

Anja Lewin har jobbat här i sex år, innan dess arbetade hon i slutenvården. Hennes och kollegornas erfarenhet är att det finns en rad anpassningar som kan få ätstörningsvården av personer

med npf att fungera bättre. Alla är olika, betonar hon, men generellt kan man säga att de flesta mår bra av visuella hjälpmedel. För personer med adhd är det också ofta fördelaktigt med kortare sessioner, till exempel två halvtimmar i stället för en session på 50 minuter. Har patienten svårt med koncentration kan man behöva skriva ner information att ta med hem, eller spela in sessionen så att den går att lyssna på igen.

Anpassningar kan också handla om att spela in sessionen, så patienten kan ta med den hem.

Vid behandling av personer med autism behöver det stora målet inte vara att patienten ska äta enligt tallriksmodellen, konstaterar Anja Lewin.

- ▶ – Men om patienten har fått en adhd-diagnos och hittat en medicinering som fungerar bra kan en regelrätt ätstörningsbehandling fungera jättebra.

Diagnosen arfid, restriktiv ätstörning utan rädsla för viktuppgång, är vanlig bland personer med autism. För den som har arfid ser behandlingsmanualen annorlunda ut än den vanliga kbt-e-manualen.

Vid behandling av personer med autism kan det, oavsett om patienten har viktfoxi eller inte, vara extra viktigt att ha en tydlig struktur och agenda. Det kan också behövas en längre behandlingstid där man siktar på små delmål. Det stora målet kanske inte heller kan vara att patienten ska äta varierat och helt enligt tallriksmodellen. I stället handlar det ofta om att hitta tillräckligt många livsmedel som patienten klarar av.

Mycket av jobbet görs konkret i rummet – det går ut på att prova olika smaker och texturer. Ibland behöver man också göra hembesök för att se hur det fungerar i den miljön.

– Alla våra patienter behöver jobba mycket hemma, men personer med autism kan ha lite svårt att generalisera kunskap och kan behöva mer stöd och väldigt tydliga uppgifter.

” Om patienten har fått en adhd-diagnos och hittat en medicinering som fungerar bra kan en regelrätt ätstörningsbehandling fungera jättebra. ”

Patientgruppen kan också behöva särskilda kostanpassningar. Ofta fungerar det bättre med mat med mindre kryddor, utan utsvävningar när det gäller konsistens och utseende.

– Maten ska vara trygg och förutsägbar, sammanfattar Anja Lewin.

Även behandlingsmiljön kan behöva anpassas. En person med npf kan vara extra känslig för ljud- och ljusintrång och Anja Lewin brukar

ÄTSTÖRNING OCH NPF

fråga patienter som är nya för henne om det är något i rummet som stör. Forskning visar också att det är viktigt att undvika långa slutenvårdsvistelser för personer med autism, eftersom det är så påfrestande för den här gruppen att konstant vara bland människor och inte kunna avskärma sig.

Något annat som är viktigt är att undvika behandlingsavbrott. Det gäller för alla klinikens patienter, men i praktiken klarar man inte av att hålla det. Väntelistan är lång och det blir till exempel ofta avbrott mellan slutenvårdsvistelser och dagvård.

EN PERSON MED NPF kan ha andra svårigheter som inte är kopplade till maten, vilket gör att det blir extra viktigt att få till en bra samverkan med andra instanser, som övriga psykiatri, habiliteringen, kommunen och förstås även med anhöriga. Det här är något som skulle behöva fungera mycket bättre, tycker Anja Lewin.

– Vi behöver ha SIP-möten (samordnad individuell plan, reds. anm.), men det är svårt att få till. Att samla ett tiotal personer tar extremt mycket tid, men är jätte viktigt.

På frågan om exempelvis skolan skulle

kunna göra mer för att förebygga eller motverka ätstörningar bland barn och unga med npf svarar hon att det generellt behövs mer kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar – framför allt hos tjejer och kvinnor där underdiagnostiseringen är markant. Inom förskolan och skolan behöver fler till exempel lära sig att det kan vara okej för personer med autism att ha vissa kostanpassningar, även om man bör försöka öva på att äta mer varierat.

– Det läggs bara mer och mer press på lärare och skolkuratorer, de har jättesvårt att hinna med allt de ska göra. Samtidigt är det i skolan mycket som kommer fram. En husläkare kommer aldrig att kunna se de svårigheter en person har, det är skola och familj som märker det.

Att det är vanligt att personer med ätstörning också har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning har varit känt i decennier. Anja Lewin tycker dock att frågan fått extra fokus på senare tid. Många patienter är besvikna på den ätstörningsvård de fått, säger hon.

– Jag vill förmedla att vi i ledningen har sett att vi behöver vidareutbilda oss och bli bättre med den här gruppen. Vi vill ge bästa möjliga vård till alla som kommer hit, och då behöver vi kunna mer. ◀

ANNONS

ANMÄL DIG TILL VÅR UTBILDNING ETT FREDAT RUM!

Utbildningen syftar till att ge dig som arbetar med föräldrar och barn i familjerättsliga konflikter fördjupade kunskaper och fler verktyg för att kunna hjälpa föräldrar att fokusera på barnets behov och hjälpa barnet att sätta ord på sina tankar och känslor.

Efter avslutad utbildning ska du ha fått med dig tillräckliga kunskaper för att kunna leda föräldragrupper i BIFF - Barn i föräldrars fokus och ha stödjande samtal med barn utifrån materialet Hanna & Theo.

Besök vår hemsida raddabarnenvalfard.se/utbildning eller mejla till utbildning@rb.se för mer information.

Träffa oss på
Socionomdagarna
8-9 november

Rädda Barnen

VARJE DAG GÖR VI VÄRLDEN LITE BÄTTRE FÖR BARN

Hur jobbar du med personer som har ätstörning och npf?

TEXT KARIN PERSSON

JOHAN STENLUND,
kurator på Barn och ungdomspsykiatriska mottagningen (BUP) i Skellefteå

SALOME KABENGANO,
skolkurator på Helenelundsskolan i Sollentuna

– Det är vanligt med samsjuklighet bland de barn och ungdomar som kommer till oss. Att många av dem är i svält och kognitivt påverkade av detta, gör också att det ibland kan väckas frågor kring autism även när det gäller dem som inte har någon diagnos. Ofta kan svältpåverkan vara så stark att man blir mer ”fyrkantig” i sitt tänkande och blir så låst av tankarna på mat och ätande att man tappar det sociala. Det är ju dock inte läge att göra en utredning i det skedet.

Ser ätstörningsbehandlingen annorlunda ut för dem som har npf?

– När en person har en ätstörning av allvarlig grad är det primära att häva svälten. Det trumfar all annan behandling. Vi utgår ifrån individen och ser vad den har för behov. Grundläggande är att man ska försöka att hitta tillbaka till det ätande som varit normalt för en själv, även om det – som för många med autism – är väldigt selektivt. Tydlighet och struktur är alltid viktigt i en ätstörningsbehandling, men om man har en adhd-diagnos och en ätstörning blir strukturen ännu viktigare. Det gäller att få stödet runt omkring att fungera.

Hur gör ni det?

– Föräldrarna har ett stort ansvar för att styra upp struktur i vardagen och vi jobbar tätt emot dem. Enligt manualen för familjebehandling ska man ha en måltids-session där familjen kommer till mottagningen och äter en måltid tillsammans, för att vi ska se hur kommunikationen och relationerna funkar vid måltiden och kunna ge tips och råd utifrån det. Detta ska vi börja med inom kort. Vi försöker också alltid att hitta samarbeten med skolan för att få till stöd i de matsituationer som är på skoltid.

– Vi har inte som skola satt oss ner och diskuterat hur vi ska hantera den här frågan specifikt, men vi gör ändå förebyggande insatser i vårt dagliga arbete. När det gäller elever med npf tittar vi på deras behov i helhet och gör anpassningar efter varje individ.

Hur då?

– Elever som man misstänker håller på att utveckla en ätstörning eller har en ätstörning kan till exempel ha önskekost. Sedan våren 2023 behöver man inte ett läkarintyg för det. Vi tar hänsyn till den enskilda elevens situation och vill inte alltid vänta på utlåtanden från BUMM eller BUP, utan jobba så förebyggande som möjligt. Matsalens stimuli kan utgöra ett hinder i ätandet. Själva övergången kan vara påfrestande, eller att man inte vet var man ska sitta. I vissa fall hämtar vi därför matlådor från matsalen så får eleven sitta i ett eget rum, oftast med någon i skolpersonalen.

Vilka samarbetar du med kring de här frågorna?

– Skolpsykologen har varit här och föreläst. Sedan har vi olika professioner på skolan som bidrar med sina kunskaper, till exempel skolsköterskan. I min roll som kurator ska jag jobba förebyggande och främjande. Inför ett kommande föräldramöte har jag till exempel tänkt att gå runt i matsalen och fota elevernas mat. Man kommer inte att kunna identifiera vems tallrik det är, men det är viktigt för föräldrarna att veta hur deras barn äter. Jag jobbar på en resursstark skola med handlingskraftiga föräldrar. De söker vård och stöd, bara problemen fångas upp. Ibland hör vården också av sig och berättar att de har en av våra elever under behandling, för att höra hur vi kan samarbeta.

” Man ska försöka hitta tillbaka till det ätande som varit normalt för en själv. ”

Stärk dina medarbetare & dig själv

Vidareutbildning på högskolenivå
för yrkesverksamma

Aktuella utbildningar

- Risk och skyddsbedömningar för våldsutsatta barn: omsorgspersoner och barn - iRiSk 7,5 hp
- Att leda arbetet kring våld i nära relationer 3 hp
- Barn i skyddat boende 4 hp
- Att stödja och upptäcka suicidnära personer, 7,5 hp
- Socialrätt inom individ- och familjeomsorgen, 15 hp

Marie Cederschiöld högskola

tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola

mchs.se/uppdrag

uppdrag@mchs.se • 08-555 051 19

LINDA NORELIUS,
kurator på Capio
Ätstörningscenter
Varberg

– Vi bedriver heldygnsvård och tar emot patienter på remiss från hela Sverige. Vi har dels en familjeverksamhet, dels verksamhet där vi jobbar med patienter från 18 år och uppåt. Många av våra patienter har både ätstörning och npf och vi anpassar vårt behandlingsupplägg om det finns andra svårigheter än ätstörning.

Hur gör ni det?

– I behandlingen av personer med npf behöver vi tänka extra mycket på att vara konkreta. De uppgifter patienten jobbar med ska vara tydliga och begripliga. Det är förstås alltid viktigt, men ännu mer så när man har npf. Personalen kan också behöva stötta upp mer kring de vardagliga delarna av tillvaron, som inte har med ätande att göra. När det gäller patientens förhållande till mat behöver vi göra en noggrann kartläggning och bedömning av vad som ingår i ätstörningen och vad som har att göra med sensoriska svårigheter som man kan ha när man har npf. Vi har inte anpassat lokalerna på något särskilt sätt, men i vissa fall får man till exempel en egen whiteboardtavla och hjälp med att lägga upp vad som ska hända under dagen och veckan.

Hur samverkar ni med andra instanser kring dessa patienter?

– Vi jobbar alltid mot den remitterande enheten och stämmer av regelbundet. Ibland behöver vi ha SIP-möten för att det ska bli bra när patienten kommer tillbaka till sin hemmiljö. Det kan vara flera typer av stöd som behöver kopplas in. Ibland behöver man till exempel ansöka om stödinsatser via LSS, och då är det den remitterande enheten som ska ta hand om den frågan.

"DET HAR GÅTT FÖR LÅNGT MED ALLT"

Efter många år i den gängkriminella världen sa hennes kropp ifrån och hon kom till ett avhopparprogram. Nu har Faysa Idle valt att berätta.

TEXT TIM ANDERSSON FOTO YLVA SUNDGREN

Hon, som lärt sig att alltid hålla tyst, har börjat berätta. I Ett ord för blod beskriver Faysa Idle sin bakgrund i Tensta och Rinkeby, där en av hennes bröder utvecklas till en central gängkriminell och flera personer som står henne nära plötsligt rycks bort.

– Jag har sett skit, ätit skit, gråtit blod. Jag har begravt min äldsta bror, nej, inte bara min bror – hela min mittpunkt.

Boken tycks ha öppnat en kran och nu strömmar de där orden för blod ur henne, i en stackartorytm som fångar våldet och hetsen. Det händer att hon blir tårögd.

Men det finns mycket annat också, inför vilket tonläget stiger mot skrattet. Som mamman, alltid

införstådd med smek- och öknamn på barn och gator. Och tjejkompisarna från uppväxten.

– De vänner jag har nu är trygga och lojala, bra för min framtid och allt det där. Jag älskar dem. Men inget knäcker mina gamla tjejer, som är så karaktärsfyllda!

Vi sitter utanför Tensta gymnasium, som lades ner medan hon gick där, med stängsel runtomkring. Småregn. En polishelikopter passerar över oss, och hon noterar den med ett snett leende: Det är det här journalisterna brukar vilja ha. Nej, hon lutar inte riktigt på dem.

– Antingen trycker man ner oss eller så romantiserar man oss. Jag vill inte läsa något som är ännu en Pacino-film.

Ändå har hon till sist valt att prata. Det har gått för långt med allt, säger hon. Så många har smittats med viruset från gängkriminaliteten, men få

” Det funkar inte att få en sån unge som jag var att prata under första samtalet. Det handlar om att bygga upp saker och ting. ”

- ▶ av dem har någon talan. Allra minst tjejerna och kvinnorna.
 - Det enda ni vet om är skjutningarna. Ni vet inte om den här mormodern som knappt kan betala sin hyra på 8000 lax men som hör hur det knackar på dörren, som blir pressad på pengar på grund av sin son, av en man som egentligen inte vill göra det, som är från samma land som hon, men som inte har något sätt att försörja sig på.

I BOKEN SKILDRAR Faysa Idle en uppväxt präglad av gatan, och hon kallar sig själv och sina vänner för "gatubarn". Inte för att de inte hade något hem, utan för att de föredrog att hänga i portar och källare.

En del av dem placerades på LVU-hem, men rymde och dök snart upp igen. De förstärkte omgivningens bild av socialtjänsten som en myndighet som tog ungarna ifrån föräldrarna, men ändå inte lyckades uppfostra dem.

Hemma lekte hon gangster och polis med sin två år äldre bror, och hennes uppdrag var att gömma grejer för honom.

- Det var bland det roligaste jag visste! Han hade tajmern på, och känslan när han inte kunde hitta stasheet – jag kände mig som Griselda Blanco (en colombiansk narkotikasmugglare, reds anm)!

Han snodde pappans taxibil och körde henne till skolan, och gjorde massor av "busiga grejer", som hon säger.

- Han verkade alltid ha så roligt. Och han hade tjockt med parra, det var fett coolt, och varför skulle jag ta emot pengar av honom när jag kunde göra mina egna?

Själv drogs hon aldrig in i samma tunga kriminalitet som sin bror, men snatterier utvecklades till inbrott. Och hon fick nya vänner. Värst av alla gatubarn, "gatubarnens gatubarn", var Abbas, med samma eld inom sig som hon, samma rastlöshet och samma undantryckta sorg, avslöjad endast i ett förstulet ögonkast. De blev nära vänner, och en dag var han död.

– Jag var i chock. Död. Vad är död? Fram till dess hängde vi allihop. Det fanns inga gruppe-ringar. När någon gjorde någonting åt vi alla av det. Det var vi mot samhället. När han dog blev det vi mot vi.

Mordet på "Abbas" och en annan ung kille blev inledningen på Järvakonflikten, eller "kriget", som hon kallar det, där nya falanger nu tagit över efter Shottaz och Dödspatrullen. I en central position på ena sidan: hennes bror. På den andra: nära vänner.

- Nästan alla mina gamla kompisar är nu gängkriminella, unga som gamla, klasskompisar, grannar, din gamla langare. Alla bär en väst och en pistol. Vissa av dem är vi rädda för – vi springer om vi ser dem. Men det finns andra som vi pussar på pannan, och till vilka vi säger: "Bror, hur blev du så här?"

MORDET PÅ HENNES vän var bara den första stora förlusten i Faysa Idles liv. Senare mördades hennes äldste bror, läkarstudenten, som tog hand om henne när pappan lämnade familjen och som brukade höja hennes poesi till skymna. Och år 2021 försvann ytterligare en nära vän.

Där någonstans fick Faysa Idle nog. Kunde inte äta eller dricka. Orkade inte gå. Men vad skulle hon göra? Hon hade lärt sig att inte öppna sig. Inte för polisen. Inte för socialtjänsten.

Bilden av den senare var mörk, berättar hon. Hade man med dem att göra ansågs det vara något fel på familjen.

Har du själv haft med socialtjänsten att göra?

- Jag minns ett möte, på skolans initiativ; jag, mamma och en socialtant. Jag blev arg över hennes frågor, och sade att jag inte behövde någon hjälp och att jag inte skulle samarbeta. Det var vanliga frågor, men jag tog det personligt.

Så här i efterhand, hade socialtjänsten kunnat hjälpa dig eller din familj?

- Nej. Det funkar inte att få en sådan unge som jag var att prata under första samtalet. Det handlar om att bygga upp saker och ting. Men det ligger inte bara på er. Om koderna är att inte prata så blir det svårt.

Faysa Idle lärde sig att inte prata med socialtjänsten. "En perfekt familj sysslade inte med dem."

Faysa Idle

ÅLDER: 25 år.

BOR: I Stockholm.

GÖR: Poet och författare, aktuell med boken Ett ord för blod.

MÖTET: FAYSA IDLE

En del reaktioner på boken har överraskat Faysa Idle. En man berättade för henne att han aldrig tidigare hade förstått hur hans livsstil påverkat hans syster.

► ”Er.” Där ryms tydligen både journalister och socialtjänst. Ibland kommer hon på sig själv och ber om ursäkt för sammanblandningen. Men det sitter kvar från barnsben, då ”samhället” var ett homogent ”de andra”. Socialtjänsten var hon livrädd för, och faktum är att hon fortfarande bär på en viss intuitiv rädsla, trots att hon numera gör vad hon kan för att sticka hål på de utbredda vanföreställningarna om myndigheten.

Till sist var det socionomer och psykologer som hjälpte henne. Hon kom till ett avhoppningsprogram.

– De som var runtomkring mig hade så mycket tålmod. Jag smög in någon gång ibland, för det var inte som att processen började direkt. Och jag var skeptisk från början. När någon sade ”skyddad identitet” blev jag rädd: Ska ni placera mig i Luleå? Du vet, man har hört så mycket om soc: ”Du kommer hamna någonstans där de tar ifrån dig din religion och din kultur.”

UNDER FLERA månader tyckte hon att kontakten var meningslös. Inte bara det: hon kände sig angripen. När en vit kvinna eller man satte sig mitt emot vid bordet för att förklara för henne vad hon upplevt och hur hon blivit behandlad, och att det inte var rätt, tog hon det som kritik mot sina föräldrar. Och hon försvarade sin bror. De överdrev, ansåg hon.

– Jag kunde inte ens ta emot deras kärlek. De var för trevliga mot mig. Det kändes som att de dumförklarade mig, och jag blev skitirriterad.

Men så långsamt hände någonting. Hon formulerar det som att hennes hjärna började ”öppnas upp”. Det kanske låg något i vad de sade? Kanske var hon medberoende?

– Ibland är det för stora ord för oss. Du vet, vi har aldrig hört de här orden, har aldrig haft någon utredning. Vi vet inte vilka problem vi har inuti, vet inte var vi är, har aldrig haft någon kontroll. Vi går runt och vet så lite om oss själva.

Det är utifrån det som man ska förstå Faysa Idles bok. Hon blir lite obekvämt när det handlar om socialtjänsten eller polisen. Hon vet inte vad de kan göra åt situationen, hon är varken en ”soctant” eller en ”utredare”, säger hon. Journalister tjuvar på henne om att ställa upp i politiska debattprogram, som ett kuriöst inslag bland alla dessa utomstående ”experter” på den miljö som hon har levt i, men hon tackar alltid nej.

Ser hon något slut på konflikten?

Vill inte svara på det.

” Jag kunde inte ta emot deras kärlek. De var för trevliga mot mig. Det kändes som att de dumförklarade mig, och jag blev skitirriterad. ”

Hon vet bara vad hon kan göra, genom litteraturen, den gestaltade verklighet som tidigt öppnade sig för henne i ficklampans sken under täcket eller i garderoben. Och genom den egna pennan, den som hon plockade upp första gången när hennes barndomsvän, gatubarnet Abbas, mördades och kriget började.

Det hon kan göra är att beskriva verkligheten, som den är, för att skapa förståelse – hos utomstående, men också hos sina egna. De som varit rädda för att hon skulle använda boken till att välja sida och peka ut mördare, kan andas ut.

– De förstod nog inte att mitt riktiga syfte var att Sverige skulle mötas. I den här boken ska alla mötas: olika gäng, äldre och yngre, Pia från Luleå och Ali från Rinkeby, alla ska mötas! Kan man komma med lite hopp, utan att man flummar, ljuger och säljer drömmar till folk?

Nu är du verkligen inne i det där andra Sverige. Är du bekväm där?

– Vet du, jag känner mig välkomnad. Det känns verkligen som att en del lyssnar. Det kan jag ta med mig och gå tillbaka till kvinnorna här och säga: ”Ser ni, jag dansade dansen, jag kom ut.”

Hon har öppnat en dörr. Hoppet är att andra följer efter och ger sin bild.

– I orten vill ingen vara den första. Är du den första som öppnar dörren kanske någon står där, och så är du död. Men sedan. En blir fotbollsspelare – alla vill bli fotbollsspelare. En blir sångare – alla vill bli sångare. En blir prickskytt – du ser hur många prickskyttar vi har fått! Nu har jag berättat. ◀

BRISTER PÅ MÅNGA LSS-BOENDEN

8 av 9 gruppboendestäder för vuxna med funktionsnedsättningar visade brister i en riktad tillsyn av IVO. – Kunskapen måste bli bättre, säger Lars Rahm, enhetschef på IVO.

TEXT ANNIKA SJÖBERG GRAFIK LOUISE BÅÅTH

UNDER 2022 OCH 2023 gjorde IVO en riktad tillsyn med fokus på användningen av tvångs- och begränsningsåtgärder på gruppboendestäder för vuxna med funktionsnedsättning. Gruppboendestäderna valdes ut för att det fanns indikatorer på brister, och resultatet visar att på 80 av de 90 granskade gruppboendestäderna finns arbetssätt och åtgärder som gör att de boende inte kan leva så självständigt som de har rätt till. Lars Rahm, enhetschef på IVO och ansvarig för tillsynen, menar att resultatet är bekymrande.

– Det känns angeläget att ha fokus på det här. Det finns ingen illvilja hos någon utan man har trott att man gjort rätt, men det är ändå inte okej att det ser ut så här. Personalen måste ha bättre kunskap om vad som gäller, säger han.

Den vanligaste brist som framkomit är att

Lars Rahm
FOTO: MAGNUS
FRÖDERBERG IVO

man använt någon form av otillåten tvångs- och begränsningsåtgärd. Det förekommer också att brukare medicineras utan sin vetskap, blir inlåsta, fasthållna eller övervakas på något sätt. Det är också vanligt att brister i samtycket till begränsande åtgärder benämndes som skyddsåtgärder.

– Det är möjligt att det är fråga om en skyddsåtgärd, men då måste man först bedöma de individuella behoven, jobba med samtycke och dokumentera, innan man kan vidta några begränsande åtgärder, säger Lars Rahm.

Så vad behöver göras?

– Mycket. Vi pratar om brukare och personer som ofta har grava funktionsnedsättningar, med allt vad det innebär. Här har de som är ansvariga för verksamheterna, kommuner, privata aktörer och ytterst de folkvalda, ett jobb att göra. ◀

ÖVERBLICK

87%

...av de granskade gruppbestäderna visade på brister.

VANLIGA BRISTER:

4 av 10

gruppbestäder visade brister i stödet till brukarna utifrån deras behov.

1 av 4

gruppbestäder hade brister i personalens arbetssätt då de inte säkerställt ett giltigt samtycke från brukaren till de begränsande åtgärder de genomför.

1 av 5

hade inte först provat mindre ingripande åtgärder innan de börjat använda en begränsande åtgärd.

EXEMPEL PÅ OTILLÅTNA ÅTGÄRDER

IVO:s granskning visar:

Läkemedel utan vetskap	1
Övervakning med babyvakt	5
Rörelseövervakning med larm	29
Omvända tittögon och glasrutor i dörrar	4
Inlåsning av brukare	7
Fasthållning av brukare	4
Låsta gemensamhetsutrymmen	18
Lås som begränsar brukares rörelser	16

Antal fall:

1
5
29
4
7
4
18
16

Källa: Att inte få rätten att leva som andra, IVO, 2023.

(<https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/rapporter-2023/ivo-att-inte-fa-ratten-att-leva-som-andra.pdf>)

Så har Kristinehamn gått...

FRÅN 8 TILL 6 TIMMARS ARBETSDAG

Tio timmar mindre på jobbet i veckan, men samma lön och arbetsuppgifter. Det är villkoren i det pilotprojekt som just nu pågår på barn och unga i Kristinehamns kommun. Hittills har projektet fallit väl ut – men det finns också svårigheter.

TEXT TOMMY JOHANSSON FOTO MICAEL CARLSSON

3 o timmars arbetsvecka i stället för 40, med oförändrad lön och samma mängd arbetsuppgifter. Det är i korta drag ramverket för det projekt som just nu är i rullning på enheten för barn och unga i Kristinehamns kommun. Arbetsplatsen är välmående, med en stabil grupp som trivs med varandra. Trots detta finns det ett behov av att göra enheten ännu mer attraktiv, vilket är bakgrunden till att man nu genomför projektet.

– Vi är en pendlingskommun där många av våra medarbetare bor i Karlstad. Vi har också universitetet i Karlstad där socionomprogrammet finns, vilket gör att många socionomer kommer hit efter sin studietid, säger Emelie Norgren, enhetschef på barn och unga.

PENDLINGEN HAR LÄNGE varit ett problem för flera av medarbetarna, inte minst för dem som har, eller är på väg att få, barn. Med bil tar enkel-

resan runt 45 minuter, med tåg en timme – dörr till dörr. En normal arbetsvecka innebär det alltså cirka tio timmars restid utöver arbetstiden.

Det blir kännbart för en organisation med en personalstyrka på 24 personer där cirka två tredjedelar pendlar. Trenden har varit tydlig, förklarar Emelie Norgren. Förr eller senare tenderar personalen att söka sig till ett jobb närmare hemmet, särskilt de som väntar tillökning.

– Innan vi gick in i det här projektet var det flera som var gravida och då började jag undra hur allt egentligen skulle sluta, säger hon.

Efter samtal med förvaltningschef och arbetsgrupp, följt av arbetsrättsliga och fackliga processer, nytillkomna kollektivavtal och en rad andra delmoment, sju sattes projektet den 1 maj i år. Tanken är att det nu ska pågå fram till den 30 april 2024. Arbetstidsförkortningen ska också ses i ljuset av ett annat avtal som möjliggör en gynnsam kombination för personalen.

– Kristinehamns kommun har ett distansarbetsavtal som man erbjuder sina medarbetare. Eller ja, inte alla. Som undersköterska kan man

Emelie Norgren och
Frida Johansson ser
gärna att satsningen
på kortare arbetstid
blir permanent.

- ▶ till exempel inte ta del av det. Men på barn och unga kan man det, vilket då innebär att man får jobba hemifrån två dagar i veckan, säger Emelie Norgren.

Sammantaget har detta lett till avsevärt fler disponibla timmar per dygn för personalen. För Frida Johansson, socialsekreterare på barn och unga, har det varit rent avgörande.

– För mig var det just pendlingen som var jobbig, det tog för mycket tid. Jag hade precis varit föräldraledig och hade tankar om att söka mig vidare. Sedan fick jag höra att det här projektet var på gång och då bestämde jag mig för att stanna kvar, säger hon, och fortsätter:

– Det här ger ju en känsla av att man har ett liv utanför sitt arbete, oavsett vad man väljer att lägga tiden på, om det är ens barn, partner, vänner, eller om det är en hobby.

Men hur funkar det att ligga kvar på samma arbetsnivå när arbetstimmarna blivit färre?

– Det är en utmaning, absolut. Det är ju tio timmar mindre i veckan som man ska klara av arbetet på. Man känner av det. Där tror jag att vi behöver lite tid på oss för att hitta strategier för att kunna prioritera och hantera det, säger Frida Johansson.

En tydlig konsekvens är att vilostunderna under arbetsdagarna har blivit färre, förklarar hon.

– Man tar inte riktigt raster på samma sätt längre. Det blir en bensträckare när man går och hämtar kaffe. De här 09.30- och 14.30-rasterna som vi hade förut blir inte heller av på samma sätt.

– Man kan väl säga att man jobbar in rasterna men å andra sidan så jobbar man ju kortare tid. Man har inte riktigt lika stort behov av raster längre, säger hon.

Det blir inte heller att man tar med sig jobbet hem, förklarar Frida Johansson. Hon menar att den ledighet man vunnit genom projektet har fått en positiv påverkan på energinivån under arbetstid.

– Man får så mycket mer återhämtningstid mellan arbetspassen. När man som jag har småbarn är det så värdefullt att få de här extra två timmarna varje dag, säger hon.

EMELIE NORGRÉN håller med om att de behöver mer tid på sig för att arbeta fram strategier som kan frilägga mer jobbtid, nu när tio arbetstimmar nu har försvunnit. Men några åtgärder har man redan hunnit vidta.

– Vi har gjort schemaändringar och så har vi justerat mötestider så att det står i relation till arbetstiden, säger hon.

Man har bland annat tagit bort ett gemensamt

videomöte för hela personalen som man tidigare haft varje måndag och även glesat ut andra möten och gjort dem mindre återkommande.

En annan utmaning som behöver ses över är frågan om övertid, förklarar Frida Johansson.

– Vi har ju till exempel barnhandläggarna som åker på långa resor för att hälsa på sina placerade barn. Hur gör man då när man ska åka en dag och resan kanske tar tio timmar? Ska man ta övertid, ska man flexa eller jobba kortare en annan dag? Där har vi inte riktigt landat än, säger hon.

– Jag skulle tippa på att de får mer övertid, flikar Emelie Norgren in.

Har man mött något motstånd mot det här projektet?

Ambitionen är att klienterna inte ska märka någon skillnad, annat än möjligen mer energisk och positiv personal.

– Inte från fackligt håll, de har varit på samma linje som vi. Men andra enheter inom förvaltningen har känt att det varit orättvist att barn och unga får testa detta, säger Emelie Norgren.

– Vi har också några medarbetare på enheten som egentligen inte vill jobba sex timmar per dag. Det är företrädesvis de som bor här i Kristinehamn. Men de är ändå beredda att testa det här.

Faktum är att flertalet medarbetare i personalgruppen är positiva till arbetstidsförkortningen. Det vittnar de medarbetarsamtal som man nyligen genomfört på enheten om.

– Samtliga beskriver att de inte är lika trötta, att de har mer energi och utifrån det känner en större arbetsglädje, säger Emelie Norgren.

Hon understryker också att projektet inte har föregåtts av en katastrofal arbetsituation, med sjukskrivningar eller psykisk ohälsa. Det är snarare tvärtom.

– Hade vi befunnit oss i en dålig tid så tror jag inte det här hade funkade. Det hade varit svårt att gå in i detta med en arbetsgrupp som mår dåligt. Det hade lett till stress och gjort det svårare att få ihop allt på färre timmar. Förutsättningen för ett sådant här projekt är en stabil arbetsgrupp, säger hon.

– Det handlar väl mer om att vara förebyggande, att vi på sikt kommer förlora personal och kompetens om vi inte gör någonting, lägger Frida Johansson till.

Men klienterna då? Har de kunnat se några effekter, positiva som negativa, för dem de möter på barn och unga?

– Det är en jättesvår fråga. Tanken är ju att klienterna inte ska märka av något. Det skulle i så fall vara att de möter en mer energisk och positiv personal. Men det ska ju inte vara så att vi inte hinner träffa dem eller inte hinner svara i telefon, säger Emelie Norgren.

Det är inget som ni hittills har känt av?

– Nej, jag har inte tagit emot några klagomål som har handlat om det under den här perioden.

Kan sex timmars arbetsdag komma att bli permanent när projektiden är över?

– Det är också svårt att svara på. Vi ska prova det här ett år nu och sedan utvärdera. Det är heller inte bara upp till mig och förvaltningschefen, det är ett större maskineri. Men jag tror ju att vi kommer förlora personal om vi skulle gå tillbaka till åtta timmars arbetsdag, säger Emelie Norgren.

– Det är jag ganska säker på, säger Frida Johansson. ◀

PSYKOLOGEN:

Flera vinster med kortare arbetstid

Det kan finnas både hälso- och miljövinster med arbetstidsförkortning, säger psykologen Elin Lindsäter. Men det är ingen självklarhet att det leder till mindre stress för anställda.

TEXT: TOMMY JOHANSSON

Vad ser du för fördelar med arbetstidsförkortning?

– Jag tror att de flesta initialt skulle uppleva det som en avlastning. Speciellt om man pendlar. På Microsoft testade man 2019 att korta ner till fyra dagars arbetsvecka. Personalen upplevde att arbetet blev mer effektivt och man tog i snitt ut färre semesterdagar. Sedan medförde det också en slags miljöbonus. Man använde betydligt mindre elektricitet och skrev ut mindre papper.

Vad ser du för nackdelar?

– Att hantera lika många ärenden på mindre tid kan ju på sikt leda till stress. Man kanske ändå börjar jobba till senare på dagarna eller på andra sätt anpassar sig för att tiden ska räcka. Jag tror man måste öka fokuset på kärnverksamheten och effektivisera, kanske prioritera bort vissa möten.

– Socialt arbete är ju också en helt annan verksamhet än den på Microsoft. Man jobbar med människor, det kan hända oväntade saker, man kan hastigt behöva rycka in. Det blir väldigt viktigt att utvärdera.

Tror du det kommer bli vanligare med arbetstidsförkortning?

– Det är spännande det som händer nu med AI och den tekniska utvecklingen, som kan komma att påverka arbetstillfällena och arbetsuppgifter inom kort. Jag tänker också att mycket hänger på utfallen av de här pilotprojekten. Om arbetstidsförkortning leder till hälsovinster eller inte kan ju komma att se väldigt olika ut, beroende på vilken typ av arbetsuppgifter det handlar om.

FOTO: KRISTOFFER PETERSSON

Förstärkt konsulentstöd familjehemsvård

Brizad erbjuder förstärkt konsulentstöd familjehemsvård

Vi har familjehemsvård i olika nivåer där det ges möjlighet för individen att rehabiliteras och utvecklas i en familj med engagemang och ett informellt nätverk.

En och samma familjehemskonsulent är kopplad till ärendet, med tillgänglighet **24 timmar per dygn**. Familjehemmets omsorg kompletteras med vårdinsatser som vi anpassar individuellt efter uppdragets karaktär, behov och socialtjänstens önskemål. I vår verksamhet finns också en anställd psykolog och kontrakterad psykiater.

Förfrågningar och information:

CHRISTINA KRÅKES

Placeringskonsulent

070-837 19 01

christina.krakes@brizad.se

KRISTINA SUND

Placeringskonsulent

070-837 69 37

kristina.sund@brizad.se

En placering i ett förstärkt konsulentstött familjehem kan ses som ett **fullgott alternativ till institutionsvård.**

Våra familjehem är familjer som kan erbjuda en **trygg och förutsägbar vardag.** Den viktigaste uppgiften är att tålmodigt bygga upp en ömsesidig, pålitlig och varaktig relation samt en känslomässig bindning oavsett livssituation, problematik eller diagnos.

Verksamhetschefer:

SUSANNA AXELSTÉN

V. Verksamhetschef

070-537 85 77

susanna.axelsten@brizad.se

LENA MARIA GRANDIN

Verksamhetschef

070-837 21 78

lenamaria.grandin@brizad.se

Brizad

BEHANDLINGSKONSULT

Brizad Behandlingskonsult AB

Box 1087

824 12 Hudiksvall

0650-59 53 30

info@brizad.se • brizad.se

Västerås

Fredrik Brevenäs pendlar från Västerås till Eidsvoll i Norge, där han jobbar på den norska motsvarigheten till ett HVB-hem. Efter tre dygn återvänder han hem igen, för en veckas ledighet. Sedan väntar fyra dygn i Norge, och sedan ytterligare en vecka ledigt.

HÖGRE LÖN I NORGE

Socionomen Fredrik Brevenäs pendlar till arbetet i Norge. Villkoren har fått honom att välja jobbet på andra sidan gränsen.

FOTO HELEN SHIPPEY, FREDRIK BREVERNÄS TEXT TIM ANDERSSON

Norge

En stor fördel med jobbet i Norge är lönen, som är betydligt högre än i Sverige. "Min tjej pluggar, och jag tror inte att vi hade fått det att gå runt med en normal, svensk socionomlön."

Vabb

Yngsta sonen, August, är sjuk i dag, och Fredrik Brevenäs måste inleda dagen med att vabb. Det får bli ett senare tåg än vanligt.

Sjukersättning

En annan fördel med att jobba i Norge är frånvaron av karensdagar. "Om jag skulle arbeta i Sverige och bli sjuk i 3-4 dagar – det skulle innebära flera tusen i tapp. Katastrof."

Lämning

Det är dags att lämna Augusts storebror Albin på skolan. När Fredrik Brevenäs är hemma och ledig har han gott om tid för barnen, som inte behöver tillbringa mornar eller långa eftermiddagar på fritids och förskola.

Så funkar det i Norge

DET FINNS INGEN statistik på hur många svenska socionomer som jobbar i Norge, men de som korsar gränsen har några uppenbara vinster att inhämta – inte minst ekonomiska. Medan medellönen för utbildade socionomer i Sverige ligger på 40 100 SEK, enligt senaste lönekollen från 2022, tjänar man i Norge i snitt runt 50 000 SEK.

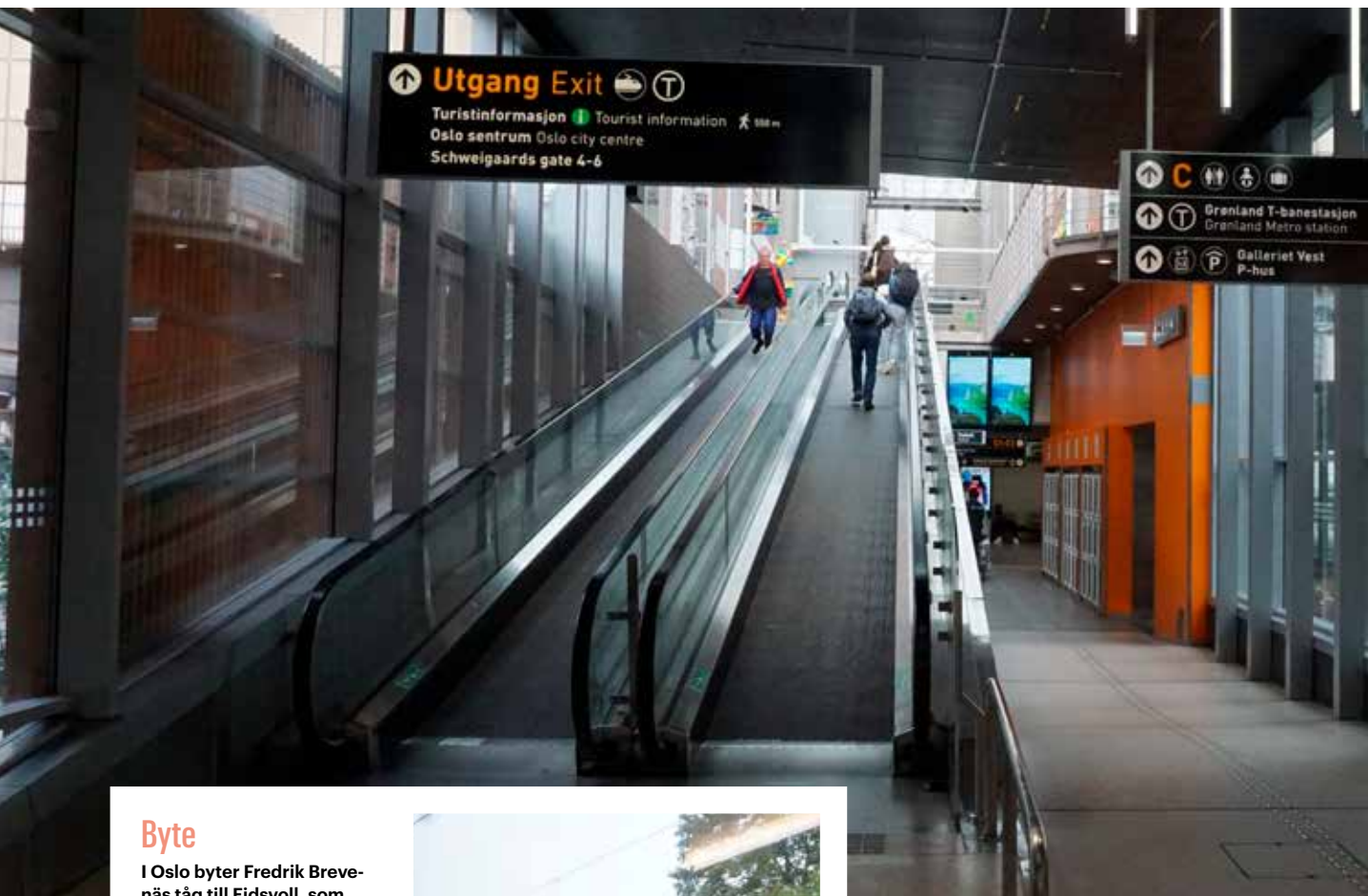
– Någon auktorisation eller licensiering för socionomer finns inte, men de flesta arbetsgivare kräver en kandidatexamen i socialt arbete. Denna examen motsvarar 180 högskolepoäng. I Sverige tror jag att det är vanligt med 210 högskolepoäng, berättar Andreas Pedersen Kikvik, senior rådgivare på Fellesorganisasjonen (FO), Akademikerförbundet SSR:s systerorganisation i Norge.

Arbetar man inom områden med kollektivavtal – vilket de flesta gör – innebär en normal arbetsvecka i genomsnitt 37,5 timmar. Ofta har de norska socionomerna också möjlighet till flexibel arbetstid.

– Socionomer som arbetar skift har en genomsnittlig arbetstid på 35,5 timmar per vecka, förutsatt att de arbetar enligt kollektivavtal och inte inom arbetsgivarorganisationen NHO, som tillåter betydligt längre arbetstider.

Andreas Pedersen Kikvik tror att normmännen upplever det som positivt att ha svenska socionomkollegor.

– Trots att Sverige och Norge är grannländer och delar många likheter, finns det också avsevärda skillnader. Därför kan vi lära mycket av varandra, och det är en positiv bidragande faktor till arbetsmiljön.

Byte

I Oslo byter Fredrik Brevenäs tåg till Eidsvoll, som ligger 6-7 mil norrut. Resan tar ungefär 35 minuter.

Tidsfördriv

Det blir många timmar på tåg och bussar, och därmed tid för att prata i telefonen, läsa nyheterna och lyssna på musik. Och ibland för att ta en tupplur.

Eidsvoll

Efter en kvarts promenad från tågstationen är Fredrik Brevenäs framme vid behandlingshemmet där han jobbar.

Kollega

Fredrik Brevenäs och Håkon har arbetat ihop sedan 2015, och jämför ibland arbetsvillkoren mellan deras hemländer. I Norge har man till exempel två timmar betald fritid per dag.

Behandlingshemmet

Här är i Norge kan man vara tre personal på en boende, om den är krävande. "Bemanningen är mycket bättre än i Sverige, och jag känner därför att jag har helt andra möjligheter att hjälpa ungdomar här."

Utbildningar 2023/2024

ABFT Anknätningsbaserad Familjeterapi
3 dagar Avancerad utbildning 1-3 nov 2023
Sandra Nilsson

ABFT Anknätningsbaserad Familjeterapi
1 dag introduktion och 2 dagar utbildning
4-6 mars 2024
Magnus Ringborg

FIT Supervision
"Handledning av ett Feedbackstyrt Arbetssätt"
23-25 april 2024
Scott D Miller och Susanne Bargmann

5-dagar Ledarskapsutbildning utifrån tillit, dialog och samverkan
start 2 februari 2024

1-årig Handledarutbildning med inriktning på handledning av familjehem
start 14 februari 2024

2-årig Grundläggande Psykoterapiutbildning på Systemisk Narrativ Grund
Inriktning Familj- och Nätverksarbete
start 16 september 2024

Workshopar 2023/2024

Deliberate Practice, Digitalt möte
2 februari 2024
Scott D Miller

"Vad är verksamt i psykosocialt behandlingsarbete? Grunderna i ett **Feedback-informerat arbetssätt**" **FIT**
22 april 2024
Scott D Miller

ABFT Anknätningsbaserad Familjeterapi
1 dag workshop i maj 2024
Guy Diamond

För anmälan och mer information se:
"Vårt utbud" på www.gck.nu.
Du kan även kontakta oss på info@gck.nu

Göteborgs Centrum för Kompetensutveckling
Fjärde Långgatan 5, 413 05 Göteborg

SUAVIS

FAMILJEHEMSVÅRD

Ett konsulentstöd som gör skillnad.

En bra lösning är när en konsulent och ett familjehem tillsammans med socialtjänsten kan tillgodose barnets behov.

Våra konsulenter har särskild kompetens och erfarenhet inom

- hedersrelaterad problematik
- skyddsärenden

Placeringsförfrågan:
010-200 79 70

Välkommen!
Besök oss på suavisfv.se eller
ring **010-200 79 70**

En chans för familjen

GröbyGården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök www.grobygarden.se

Stiftelsen Bergslagsgårdar har över 30 års erfarenhet av familjehemsvård. Vi är en allmännyttig stiftelse som drivs utan vinstintresse och finns i Örebro, Västerås och Karlstad.

Familjehem

Våra familjehem tar emot barn, ungdomar och vuxna. Vi erbjuder även placering i familjehem för föräldrar tillsammans med barn.

Behandlingsfamiljer

Familjehem med utbildning i beroendekunskap och återfallsprevention tar emot vuxna med missbruksproblematik. Familjehem utbildade i traumamedveten omsorg tar emot mindre barn med komplex problematik.

Jourfamiljer

I våra jourfamiljer är en vuxen hemma på heltid. De tar emot barn och ungdomar i akut behov av placering.

Skydd i familjehem

Noga utvalda familjehem med mångårig erfarenhet tar emot kvinnor med eller utan barn, familjer eller män i behov av skydd.

 Stiftelsen
Bergslagsgårdar

Tel. 019-17 05 90
www.bergslagsgardar.se

KOMPETENSUTVECKLING

För en bättre dag på jobbet

Vi ses på
Socionomdagarna
Monter A03:16B

 GOTHIA
KOMPETENS

BJÖRN HÖGBERG, universitetslektor vid Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.

SKOLRESULTAT OCH PSYKISK HÄLSA – SÅ SER SAMBANDEN UT

Är hög skolprestation alltid kopplad till bättre psykisk hälsa? Eller kan det tvärtom också leda till ökad psykisk ohälsa? Det är frågor som forskaren Björn Högberg, vid Umeå universitet undersökt i en färsk studie.

TEXT VIKTORIA MYRÉN

Björn Högberg, lektor vid institutionen för socialt arbete vid Umeås universitet, har länge forskat kring skola och hälsa. Han konstaterar att det finns ”kolossalt” mycket forskningslitteratur som undersöker relationen mellan skolprestation och psykisk hälsa, men att det också finns en motsättning som väckt Björn Högbergs intresse. För samtidigt som den kvantitativa forskningen förutsätter linjära samband mellan hög skolprestation och bättre psykisk hälsa – det vill säga att hög skolprestation alltid leder till bättre psykisk hälsa och att dålig psykisk hälsa alltid leder till lägre skolprestation – så säger den kvalitativa forskningen något annat.

– När jag har hållit på med det här området har det slagit mig att väldigt mycket av den kvalitativa forskningen identifierar att högpresterande, väldigt ambitiösa flickor, men även pojkar, löper stor risk för olika former av psykisk ohälsa.

SÅ HUR GÅR det här ihop? Det har Björn Högberg velat undersöka. I den aktuella studien har han utgått från databasen PISA (Programme for International Student Assessment) som innehåller såväl information om elevers psykiska hälsa som om deras skolprestation.

– Det visade sig att det, till viss del, såg ut som den kvalitativa forskningen argumenterat för: Att det finns den här gruppen av högpresterande elever som också upplever en hel del psykiska problem, säger Björn Högberg när vi möts över Zoom.

Psykisk hälsa definieras i studien med måtten negativ och positiv effekt. Lite förenklat kan man säga att hög negativ effekt är kopplat till ångest, och låg positiv effekt är kopplat till depression (se faktaruta).

– För flickor är sambanden mellan skolprestation och negativ eller positiv effekt ganska svaga. Flickor upplever i regel mer negativ effekt och mindre positiv effekt än pojkar, men det verkar inte spela så stor roll hur väl de presterar utan de upplever ganska hög negativ effekt och ►

► låg positiv effekt oavsett prestation, säger Björn Högberg.

Det här var ett resultat som förvånade honom. Han hade trott att könsskillnaderna skulle vara större.

– Jag hade trott att det främst skulle vara bland högpresterande flickor man såg de här icke-linjära sambanden, men de finns även bland mellan- och lågpresterande flickor. Och bland pojkar, säger Björn Högberg.

I efterhand ser han inte det som konstigt, utan snarare som ett tecken på hur utbredd prestationskulturen är i samhället.

– Det är inte primärt en liten grupp prestationsprinsessor som känner så här utan det är en väldigt, väldigt stor grupp prestationsprinsessor, varav självklart inte alla lyckas prestera väldigt bra. Men nästan alla flickor, oavsett prestations-

nivå, påverkas av en sådan prestationskultur på ett sätt som inte alla pojkar gör, säger han.

Bland pojkarna är det framför allt de låg- och högpresterande pojkarna som visar upp större psykisk ohälsa. Studien visar att de som mår allra bäst är de medelpresterande pojkarna.

– Ja, det är lite som sagan om Guldlock och de tre björnarna, att lagom är bäst. Först äter Guldlock av björnpappans gröt och den är för varm, sedan äter hon björnmammans gröt och den är för kall, sedan äter hon björnungens gröt och den är alldeles lagom, och den bästa. Det är nästan en Guldlocks-hypotes.

Björn Högberg säger att det är lättare för en kille på högstadiet eller gymnasiet att välja bort prestationskulturen och bygga sin identitet på andra saker, vilket också stöds av annan forskning.

– Just skola och skolprestation är mer feminint kodat i samhället. Det är mer accepterat för flickor att plugga mycket, medan anti-pluggkulturen är mer av ett pojkenomen, en maskulint kodad företeelse.

Det i sin tur beror på en rad olika orsaker. Björn Högberg tror att det dels handlar om flickors större behov av formella meriter och formella kvalifikationer för att visa sig duktiga.

– Dels finns det en kulturell bild av att pojkar kan vara genier utan att för den skull behöva anstränga sig, eller ha högsta betyg i alla ämnen, säger han.

Förutom att undersöka om sambandet mellan hög prestation och psykisk hälsa är icke-linjärt, så undersökte Björn Högberg även om sambandet mellan akademisk prestation och mental hälsa påverkas av skolans prestationskultur. Tidigare forskning pekar på att sambandet mellan prestation och psykisk hälsa kan bero på hur elever relaterar till skolan och hur mycket av deras självkänsla som är knuten till prestation. Där studenter som motiveras av externa belöningar, som betyg, oftare har problem med sin psykiska hälsa, medan studenter som inte är så engagerade i skolan kan ha en bättre hälsa – trots sämre prestation.

BJÖRN HÖGBERGS tes var att i skolor med högre prestationer, mer konkurrensinriktade elever, eller högre social sammansättning överlag så påverkades den psykiska hälsan negativt. De resultaten i studien är mer osäkra, men det finns ett samband, både i Björn Högbergs studie, och i andra studier.

– Resultaten tyder på att skolkulturen i sig kan vara en riskfaktor. En kultur i skolan som värde-

Programme for International Student Assessment (PISA).

- Studien har använt data från 2018 års PISA-undersökning, Programme for International Student Assessment, med ett urval på närmare 5 000 elever.
- Mental hälsa mäts utifrån positiv och negativ effekt. Hög negativ effekt är kopplad till ångest, och låg positiv effekt är kopplad till depression. Hög positiv effekt är kopplad till njutbara känslor och låg positiv effekt till avsaknaden av sådana.
- I studien undersöktes dels om sambandet mellan prestation och psykisk hälsa är icke-linjärt, dels om sambandet mellan prestation och psykisk hälsa förändras utifrån skolans prestationskultur.
- Det finns ett positivt samband mellan prestation och negativ effekt på psykisk hälsa på individnivå. Bland pojkar hittas de lägsta nivåerna av positiv effekt bland såväl låg- som högpresterande pojkar. Överlag mår pojkar som presterar medel bäst. Elever med mer konkurrensinriktade jämnåriga rapporterar högre nivåer av negativ effekt på den psykiska hälsan. Detta gäller såväl låg- som högpresterande elever.

sätter konkurrens och jämförelser av prestation kan vara en riskfaktor.

NÄR BJÖRN HÖGBERG resonerar kring orsaker ser han flera. Å ena sidan kan prestationspressen i sig bidra till psykiska problem.

– Men också omvänt att den som har psykiska problem eller en läggning för det kan prestera sämre, eller i vissa fall, bättre, om man har en neurotisk perfektionistisk läggning som kan driva fram både höga prestationer och psykiska problem, säger han och tillägger:

– Även om den här typen av skolor inte är förknippade med typiska sociala problem som skolkl, slagsmål och skadegörelse så kan det ändå finnas problem med psykisk ohälsa. Det kan till och med finnas mer av det på sådana skolor, säger Björn Högberg.

Han pekar på att lågpresterande elever tenderar att identifieras som ett potentiellt problem eller en grupp i behov av insatser och stöd oavsett.

– Det som kanske är nytt här är att påvisa att det kan förekomma behov av stöd och insatser även hos de som det verkar gå väldigt bra för i skolan.

Björn Högberg konstaterar att skolans huvudsakliga mål är lärande och att det finns ett starkt fokus på kunskaper.

– Men från elevernas perspektiv blir det snarare ett starkt fokus på mätbar prestation. Och frågan är om det finns en konflikt mellan det och att eleverna ska må bra, frågar han retoriskt.

Själv ser han ingen sådan konflikt och konstaterar att Sverige hade väldigt goda skolresultat på 1980–1990-talet enligt en internationell jämförelse av PISA-resultat. Och då var den psykiska ohälsan i form av stressrelaterade problem betydligt ovanligare bland svenska elever.

– Det har åtminstone historiskt sett gått att kombinera goda skolresultat med rimliga stressnivåer och stressrelaterade besvär bland elever, säger Björn Högberg.

Så vad är skillnaden nu?

– Det vet man inte riktigt.

Hans hypotes är att Sverige de senaste 10–15 åren har gått mot att fokusera mer på bedömning av kunskaper. Sedan ungefär 2010 har det enligt Högberg skett ett skifte mot bedömning av prestation med mer tidiga betyg, mer nationella prov och högre krav för att komma in på gymnasiet. Ett exempel är den matrisbaserade formativa bedömningen som slagit igenom i skolan på senare år.

– Där påminns eleverna ständigt om hur deras skolarbete relaterar till kunskapskrav och till

” Eleverna påminns ständigt om hur deras skolarbete relaterar till kunskapskrav och till betygssättning. ”

betygssättning på ett sätt som jag tror kan vara ganska olyckligt. För när eleverna ständigt påminns om bedömningsmomentet så blir det per automatik ett större prestationsfokus.

Forskning visar att det är just bedömningsmomentet som upplevs som mest stressande.

– Det är en faktor som jag tror kan ha förstärkt en prestationskultur i skolan under det senaste decenniet i svenska skolan.

Men han tror inte att Sverige är unikt. Även om det inte publicerades i studien, så testade Björn Högberg att göra samma analyser i ytterligare några länder där PISA genomförs, bland annat Danmark och England.

– Där såg det mer eller mindre likadant ut. Så det verkar som att det här är ett vanligare mönster och inte specifikt för Sverige och svenska skolsystemet, säger han.

Björn Högberg har tidigare forskat kring elevers hälsa i förhållande till skola och skolpolitik. Enligt hans studier känner elever i dag större stress, nedstämdhet, huvudvärk och sömnsvårigheter jämfört med början av 2000-talet, och fler upplever att de inte hör hemma i skolan.

I ett nyligen påbörjat projekt ska han tillsammans med Mattias Strandh och Solveig Petersen undersöka hur sambanden mellan å ena sidan skolprestation, skolmisslyckande och skolrelaterade krav, och å andra sidan psykisk ohälsa, har förändrats de senaste 30 åren. Särskilt fokus kommer att ligga på hur dessa samband har formats av de omfattande reformerna av skolans betygssystem och behörighetsregler som genomförts sedan mitten av 1990-talet. ◀

Referens: Björn Högberg (2023). Academic performance, performance culture and mental health: an exploration of non-linear relationships using Swedish PISA data.

FORSKNING I KORTHET

TEXT ANNIKA SJÖBERG FOTO GETTY IMAGES

Terapeutens saliv ger ledtrådar om terapins utfall

TERAPI. Tidigare studier har visat att patientens upplevelse av känslor, framför allt negativa sådana, under psykoterapi kan ge en fingerisning kring utfallet kommer att bli. Nu har forskare i en israelisk studie undersökt vad terapeutens omsorgskänslor under terapi har för betydelse för utfallet av terapi, detta med avstamp i tidigare kunskap om hormonet oxytocins roll i anknytningsrelationer.

För att mäta detta har forskarna tagit salivprov på terapeuter efter 16 sessioner med 62 olika patienter som led av depression. Patienternas grad av depression mättes med The Hamilton Rating Scale for Depression både innan och efter sessionerna.

Resultatet visar att en högre nivå av negativa känslor hos patienterna gav högre nivåer av oxytocin hos terapeuten, vilket i sin tur resulterade i en större minskning av symtom hos patienten efter sessionen. Det fanns med andra ord ett tydligt samband mellan nivån av oxytocin i terapeutens saliv efter sessionen och den upplevda minskningen av symtom hos patienten.

Referens: Hadar Fisher et al., Therapists' oxytocin response mediates the association between patients' negative emotions and psychotherapy outcomes, Journal of affective disorders 338 (2023), 163–170.

Utrikes födda lämnar arbetslivet tidigare

ARBETSLIV. Redan från 50 års ålder börjar utrikes födda lämna arbetslivet i en högre takt än inrikes födda, det visar en rapport från IFAU, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Rapporten visar också att invandrade oftare lämnar arbetslivet genom arbetslöshet. Förklaringen ligger främst i sämre hälsa och svagare ställning på arbetsmarknaden jämfört med inrikes födda.

I gruppen som lämnar arbetslivet tidigt är de som kommit till Sverige som flyktingar överrepresenterade. Skillnaderna är också större bland män än bland kvinnor. Däremot visar en jämförelse mellan personer med liknande inkomster och jobb på små skillnader mellan invandrade och infödda. Och bland de som är yrkesverksamma fram till 65 år är det i vissa grupper fler utrikes födda som fortsätter att jobba, i stället för att gå i pension.

Referens: Olof Åslund et al., Kommer sent, lämnar tidigt? Invandrares utträde från arbetsmarknaden, 2023, IFAU.

Svårare att få stöd för våldsutsatta kvinnor med funktionshinder

VÅLD I NÄRA RELATION. Kvinnor med funktionshinder är en grupp som är särskilt utsatta om de hamnar i våldsamma relationer. En ny studie visar att de ofta har svårare än andra att få tillgång till stöd och hjälp från samhället. Enligt studien möter de många olika typer av hinder, på flera olika nivåer. Till exempel uppgav de kvinnor i studien som inte sökt stöd ofta att det berodde på bristande kunskap om vissa typer av våld i nära relation, eller att det var bättre för dem att inte säga något. På individnivå var kontakter den absolut viktigaste faktorn för ifall någon sökte stöd eller ej, medan det på strukturell nivå i första hand var bristande kommunikation, maktobalans och bristande resurser som utgjorde de största hindren för kvinnorna att söka stöd. Det faktum att våld i nära relationer fortfarande betraktas som tabu, och bristen på lagstiftning kring psykologiskt våld lyftes också fram som hinder för att söka stöd.

Referens: Fredinah Namatovu et al, *Access and utilization of intimate partner violence-related services: The multiple-level barriers encountered by women with disabilities, 2023, Umeå universitet.*

Tramadol fångar unga direkt

Förtroendefulla relationer till behandlingspersonalen kan hjälpa unga som missbrukar Tramadol – även om de inte är motiverade från början, det visar Kristin Arves forskning.

TEXT KARIN PERSSON

FOTO: PRIVAT

Vad handlar studien om?

– Den handlar om problematiskt bruk av tramadol bland unga och har gjorts genom intervjuer med personer i åldrarna 19 till 24 år som har erfarenhet av detta. Studien består av två delar; en som berör de ungas droganvändningsförlopp och en om deras erfarenheter av att försöka sluta med tramadol.

Vilka är de viktigaste resultaten?

– De unga uppvisade droganvändningsmönster som delvis skiljer sig från dem vi är vana vid att se bland ungdomar. Många av dem började använda tramadol i 15–17 års ålder och det var ofta en av de första drogerna de använde.

De började ofta använda tramadol regelbundet mer eller mindre direkt och användningen präglades av dagligt intag, toleransökning, abstinensbesvär och upplevelse av beroende. Det är ett mönster som man inte vanligtvis associerar med så unga personer.

– De flesta jag intervjuade befann sig i behandling. Många beskrev hur både motivationen till och förmågan att sluta med droger hade vuxit fram under behandlingstiden. Bland dem jag pratade med hade framför allt förtroendefulla relationer till behandlingspersonalen, som inte gett upp hoppet om dem, haft en viktig stöttande och motiverande roll.

Du har skrivit din licentiatuppsats inom ramen för Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten, hur har det varit?

– Det har varit roligt och spännande, jag är glad att jag fick chansen. Sedan har det ibland varit svårt att kombinera forskarstudierna med arbetet som socialsekreterare. Det är olika tempo. Forskningen har mer de långa perspektiven medan jobbet som socialsekreterare är här och nu och konkret, men överlag har det varit väldigt givande.

→ Kristin Arve

GÖR: Socialsekreterare, doktorand på Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten.

AKTUELL MED: Licentiatuppsatsen Unga och tramadol – Berättelser om droganvändningens förlopp och om att försöka sluta.

LÄS MER!
Längre intervju på socio.nomen.se

Debatt

”I **nätporno-
grafi** är **våld
och övergrepp
normen**, allt
bara ett klick
bort för dagens
barn och unga.
Det är dags för
juridiken att
hänga med.

Johanna Strindlöv,
studerar sista terminen på
Socionomprogrammet.

FOTO: PRIVAT

Fredrik Rosander, studerar
sista terminen på Socio-
nomprogrammet.

FOTO: PRIVAT

”PORR PÅ NÄTET MÅSTE REGLERAS”

I våras sände SVT:s Uppdrag granskning ett reportage om hårt sex. I programmet vittnar flera barn och unga om normaliseringen av hårt sex och svårigheten i att känna sina egna och sin sexuella partners gränser. En bakomliggande faktor till detta uppges vara pornografi.

Som socialarbetare kommer vi i kontakt med barn på flera olika arenor såsom kvinnojourer, ungdomsmottagningar och Sis-hem. Vi möter barn som får bära konsekvenserna av pornografi. Frågor som ”Måste jag ställa upp på strypsex?” hör inte till ovanligheterna. I vår etiska professionskod står det bland annat att vi ska kämpa för social rättvisa och jämställdhet, och beakta de grupper som riskerar att särskilt utsättas. Barn har historiskt tillhört den senare gruppen. Vi kan således inte tigrande bevittna regeringens handlingsförklaring gällande nätpornografins tillgänglighet för barn.

BARNOMBUDSMANNEN fick år 2020 i uppdrag av regeringen att kartlägga hur barn och ungdomar påverkas av pornografi. Kartläggningen visar på samband mellan pornografikonsumtion, sexuell aggressivitet och sexuell utsatthet, samt att barn och unga själva uppper att de påverkas av pornografin.

Inflytandet av pornografi startar i tidig ålder. Debutåldern för att konsumera pornografi är i dagsläget 12 år för pojkar och 13 år för flickor. Var fjärde pojke konsumerar pornografi varje dag. Kombinationen av tidig debutålder och regelbunden konsumtion av pornografi

bör oroa vuxenvärlden då forskning visar att barns känslighet för innehållet i pornografi minskar med ökad exponering och ålder. Något som forskare menar tyder på att en normaliseringsprocess äger rum. Med andra ord står samhället inför verkligheten att barn och unga blir avtrubbade för ”mild porr”, vilka kan leda till att de söker sig till allt grövre material, samtidigt som pornografi kan bli en inspirations-, och lärdomsskälla för hur sex ska gå till.

BAKGRUNDEN TILL barns stora tillgång till pornografi, går att finna i avsaknaden av juridisk reglering. Innan internet-revolutionen var det 18 års gräns på att köpa porrtidningar och dylikt material, men i dagsläget saknas lagar för att skydda barn från att ta del av pornografiskt material. Något som kan tyckas märkligt då Barnkonventionen påbjuder staten att utveckla lämpliga riktlinjer för att skydda barn mot information och material som är till skada för deras välfärd.

Motståndet mot en reglering grundar sig i påståenden om att barn faktiskt kan skilja mellan verklighet och fantasi, och att rösterna som påbjuder reglering snarare moraliserar sex. Det stämmer att forskning i stort pekar på att barn och unga över lag är kritiska till den bild av sex som pornografin förmedlar, samt att de utvecklar egna strategier för att navigera pornografiskt material i takt med ålder, erfarenhet och när de utvecklat en starkare trygghet i sin sexuella identitet. Men tanken att barn så unga som 12 år ska vara källkritiska och trygga i sin

”Vi överlåter inte till barn att enbart ”tänka kritiskt” kring alkohol eller nätkasinet, utan att samtidigt reglera åtkomsten.”

sexuella identitet innan deras eget sexuella liv påbörjats är inte rimlig. Vi som vuxna kan inte lägga det ansvaret på barns axlar. Vi överlåter inte till barn att enbart ”tänka kritiskt” kring alkohol eller nätkasinet utan att samtidigt reglera åtkomsten. Innan internet gjorde vi det heller inte med pornografi. Pornografin kan inte få ett frikort år 2023 bara för att det flyttat till en annan domän.

Det är dags för svenska regeringen att tillsätta en utredning för hur vi på bästa sätt kan reglera nätpornogra-

fin för barn. Flera länder såsom Frankrike och Storbritannien har redan hunnit före och är i fart med en reglering.

VI VET ATT UNGDOMAR ser på pornografi. Vi vet att sexualiserat våld är normaliserat i porrindustrin. Forskning visar på de negativa konsekvenserna och statistiken visar på omfattningen av problemet. Om Sverige har som ambition att följa barnkonventionen och värna om barn och ungdomar behöver nätpornografin regleras. En utredning behöver tillsättas. Helst igår. ◀

➔ VAD TYCKER DU? VILL DU SKRIVA REPLIK?

Debattera vidare på vår facebookside eller på LinkedIn. Vill du skriva en replik så skicka den till redaktionen@socionomen.se.

ANNONS

Vi genomför också uppdragsutbildningar på er arbetsplats.

040-698 60 00 www.sverigehalsan.se

AKTUELLA KURSSTARTER PÅ SVERIGEHÄLSAN:

- Grundutbildning i psykoterapi (KBT), Stockholm & Malmö
- Familjebehandling med KBT, Online, 8 dagar
- Ettårig KBT-utbildning, Online, 16 dagar
- Trauma och PTSD, Stockholm & Malmö, 4 dagar
- Kris och krisstöd, Stockholm & Malmö, 3 dagar
- Föreståndarutbildning (HVB & LSS), Malmö, 1 termin
- Motiverande samtal (MI), Online, 3 dagar

www.emdr-academy.se

BLI CERTIFIERAD EMDR PRACTITIONER

En unik utbildning för dig som önskar mer evidens och snabba resultat!

Sett, läst, hört

Handbok för kuratorer

FACKLITTERATUR

KBT för skolkuratorer

Kristina Loftsson, Peter Friberg och Malin Khoso
Natur och kultur

Som skolkurator ska man inte bedriva behandlingsarbete, men det betyder inte att man inte behöver strategier för att på ett bra sätt kunna hjälpa barn och unga som brottas med oro, ångest och utsatthet. Kbt för skolkuratorer erbjuder ett antal sådana strategier, hämtade från den kognitiva beteendeterapin (kbt) som är brett användbara i elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande arbete. Varje kapitel kretsar kring ett tema, som "Goda relationer", "Från egenskap till beteende" och "Varför vi gör som vi gör", och inleds med en kort introduktion. Mest krut läggs dock på det som är bokens huvudfokus: de konkreta verktygen. Läsaren får inte bara beskrivningar och exempel på hur de kan praktiseras, utan också övningar för att själv kunna testa dem, innan de kommer till användning i ett professionellt sammanhang.

Alla tre författare är legitimerade psykologer. Kristina Loftsson med erfarenhet av behandling, utbildning och handledning inom elevhälsa, psykiatri och företagshälsovård; Peter Friberg av utbildning och utveckling inom skola och socialt arbete; och Malin Khoso av skola, psykiatri och socialt arbete.

Tim Andersson

Förlusterna i välfärden: När marknaden tar över det gemensamma

Anna Fredriksson, Elin Engström
Verbal förlag

Vinster i välfärden är ett ständigt återkommande ämne för den politiska debatten, men det tenderar att angripas utifrån ett abstrakt samhällsperspektiv. I motståndarlägret lyfter man gärna de materiella och ekonomiska tapp som vinsterna innebär för systemet. I den här boken lämnar vi fågelperspektivet och landar på marken, med närgångna beskrivningar av personliga öden som konkret visar på systemets effekter och på de mänskliga förluster som ligger i förlängningen av de ekonomiska.

Författarna är journalister med fokus på sociala frågor. Elin Engström är redaktör för magasinet Memento, som ges ut av Sveriges Auktoriserade Begravningsbyråer, och Anna Fredriksson för webbtidskriften Socialpolitik, med fokus på social- och välfärdspolitik.

Tim Andersson

PODD: JAG SVÄR PÅ MIN MAMMA

När sonen kom in i tonåren började socionomen Mantha Kasagiannis fundera på hur de skulle kunna mötas. Lösningen blev en podd där hon och den nu 16-årige sonen Elias Mughal Kasagiannis pratar om utanförskap, pinsamheter, psykisk ohälsa, relationer och mycket mer.

Filmhösten är här!

Text: Fredrik Söderlund

1 The Crowded room

Denna miniserie i tio delar är en kuslig och genomträngande skildring av psykisk ohälsa ur flera perspektiv. Det återspeglas i berättelser från Danny,

som arresterats för ett pistoldåd i New York 1979. Vi ser det också genom analytiska och traumaundersökande intervjuer via psykologen Rya, som togs in av polisen för att förhöra Danny. Slutligen även genom en pågående och uppsplitande rättegång. Efter några avsnitt avslöjas en häpnadsväckande twist som ger serien en ytterligare och djupare dimension. Visas på Apple TV+.

2 Paradiset brinner

Systrarna Laura, Steffi och Mira bor själva och har inte sett sin mamma på ett halvår. Socialkontoret ska göra hembesök om några dagar och Laura försöker febrilt leta efter någon som kan agera deras mor. Mika Gustafson målar upp ett strålande och hjärtskärande porträtt av barn i marginalen – de som försöker överleva via ett vacklande hopp, systemskap och syskonkärlek. Stort skådespeleri i ett stort svenskt drama om de små människorna. Fick välförtjänt regipris i Venedig och är utsedd till svensk oscar kandidat.

Premiär den 27 oktober (TriArt).

3 November

Terrordåden i Paris 2015 lamslog hela världen. Denna täta och intensiva thriller slungar oss rakt in hos en antiterrorgrupp och deras jakt på förövarna. När larmet går om alla skjutningar runt om i staden är tiden knapp. Paniken stegras och polisväsendet försöker tänka rationellt i en kaosdrabbad metropol. November lyckas hålla sig ifrån det sensationslystna och överdramatiserar inte för att plocka enkla poäng hos publiken. Frankrike bär på en evig sorg, men filmen ger oss en realistisk inblick i hur ett potentiellt ingripande kunde sett ut.

Premiär den 10 november (Njuta films).

Färgblindhetens frestelser

”Jag ser inte färg” är en kommentar som jag ofta stöter på. Det mest uppenbara problemet med det här tankesättet, eller snarare önsketänkandet, är att människor inte är särskilt färgblinda i verkligheten. Även om många genuint tror att de inte gör rasifierade tolkningar av icke-vita personer och gärna positionerar sig som ”färgblinda” så säger forskningen annat.

MÄNNISKOR INTE bara ser hudfärg utan de tenderar att associera den med stereotypa egenskaper; en socialt inlärda tankebana som är särskilt olycklig för icke-vita eftersom de här tankarna kan resultera i diskriminerande utfall. Stereotypa narrativ om vita, till exempel ”vita svenskar är snåla”, är visserligen osanna och ohälsosamma men de leder inte till hudfärgbaserad diskriminering på gruppnivå.

ATT HÄVDA FÄRGBLINDHET är därför ett kontraproduktivt förhållningssätt för den som vill göra antirasism. Givet att hudfärg fortfarande har betydelse och människor diskrimineras – och privilegieras – på grund av idéer om ras gynnas rasismen av att man låtsas vara färgblind eftersom man då ger den tillåtelse att fortsätta existera ostört.

Det är djupt motsägelsefullt att förfäktat färgblindhet i en värld där vi vet att människor behandlas olika på grund

FOTO: SENAY BERHE

Barakat Ghebrehawariat

är statsvetare och författare.

av stereotypa idéer om hudfärg. Den här paradoxen kallas i forskningen för ”färgblind rasism”. Det är en rasism där man säger att alla är lika men i samma andetag behandlar människor som rasifieras som icke-vita på ett annorlunda och, än viktigare, sämre vis.

Förnekelsen av rasism är med andra ord en rasism i sig.

Det är också viktigt att påminna att färgblindhet är en social lyx som inte alla kan kosta på sig. För icke-vita som konstant måste förhålla sig till sin hudfärg är det i praktiken omöjligt att blunda bort det. Jag ställer mig ofta kontrollfrågorna ”är det för att jag är svart?” och ”hade det här hänt om jag vore vit?” när jag ställs inför situationer där min hudfärg kan ha spelat roll, till exempel när jag stoppas i

tullen eller när främlingar pratar engelska med mig i Sverige.

SOM VIT BEHÖVER man inte gå runt och undra. Faktum är att studier visar att vita, så även vita svenskar, är särskilt sårbara för färgblindhetens frestelser. Det säger sig självt att det är lättare för människor som inte diskrimineras på grund av sin hudfärg att attraheras av beskrivningen att vi lever i ett icke-rasistiskt samhälle som ”inte ser färg”.

Färgblindheten är en förförisk förklaringsmodell som tillåter vita svenskar att ”positionera sig som icke-rasister” utan att nödvändigtvis agera antirasistiskt och är därför svår att släppa taget om.

Dock behöver vi inte släppa idén om färgblindhet helt och hållet. Vi kan ha den som ett gemensamt mål att sträva mot – en antirasistisk nollvision om man så vill – men vägen dit kräver att vi går från färgblindhet till färgmedvetenhet. Att vi öppnar ögonen för den hudfärgbaserade diskriminering som drabbar icke-vita och svarta svenskar på strukturellt plan.

Men att obstinat hävda färgblindhet i ett samhälle som de facto diskriminerar icke-vita på grund av hudfärg blir en antirasistisk björntjänst som upprätthåller status quo och förnekar icke-vita ett språk för att namnge och synliggöra rasifierade orättvisor.

När någon säger ”jag har ont i benen” säger du nog inte ”jag ser inte smärta”, så varför säga ”jag ser inte färg” när vi berättar om rasismen som drabbar oss? ◀

→ FLER KRÖNIKOR: HITTAR DU PÅ SOCIONOMEN.SE

Vi måste besvara frågorna om vilka vi är
EMMA ENGD AHL

Förorternas unga är en paradox
OVE SERNHEIDE

Förorternas unga är en paradox
HANNA BACKMAN

NÄSTA NUMMER

HUSDJURENS ROLL VID VÅLD I NÄRA RELATIONER

Så kan de hjälpa
drabbade att våga
lämna, och läka.

→ I din brevlåda den **13 december**.

ANNONS

www.gryningsljus.se 070 814 1001

Gryningsljus

Skyddat boende

Trygghet Säkerhet Kompetens

FOKUS PÅ BARNEN

Välkomna till
Psykoterapicentrums höstkonferens
Den 1 december 2023
Ersta konferens & Zoom

Psykodynamisk psykoterapi i offentlig verksamhet

Magnus Denker om hur den medicinska psykiatrin påverkat dagens vårdorganisation.

Anna Sten om att förstå och handskas med känslor i arbetet med borderlinepatienter.

Ola Berge om hur ISTDP kan ta plats i en medikali-serad psykiatri.

Program och anmälan: psykoterapicentrum.se

Vi söker hjältar, för våra hjältar är det viktigaste vi har

Vill du jobba på ett företag där du varje dag bidrar till att ge andra människor ett bra liv och du erbjuds ett jobb med spännande utvecklingsmöjligheter? Välkommen till Humana.

Alla har rätt till ett *bra* liv.

humana.se/jobbportalen/lediga-jobb

Humana